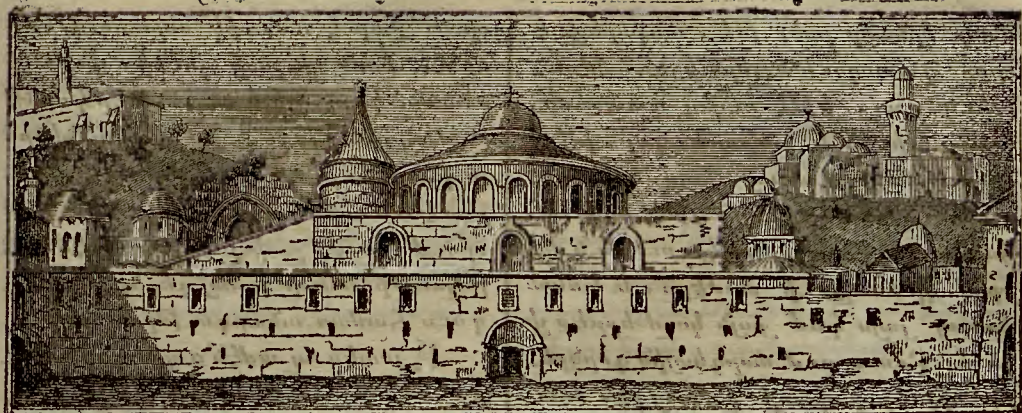

Մ Ի Փ Մ

ՈՒԹՆԵՐՈՐԻ ՏԱՐԻ
ԹԻԻ 8.

Ա Մ Ս Ա Գ Ի Ր

ՓԳՈՍՏՈՍ 31
1873

ԱԶԳԱՅԻՆ, ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԳԻՏԱԿԱՆ

ԱԶՍՏՈՒԹԵԱՆ ՎՐԱՅ ԱԿՆԱՐԿ ՄԻ

Չար է ստատիկ ծառայութիւնը
և ստատիկ ազատութիւնը :

ՄԱՐԻՍ իր խորհելու ազատութեանը մէջ, եթէ մէկ սահման մի չունենայ՝ ստոյգն եւ անստոյգը որոշելու համար, կարծեաց անեղանելի օվկիանոսին մէջ իյնալով՝ դուրս ելելը անհնարին կըլլայ, և որպէս զի նոյն կարծեաց օվկիանոսին մէջէն զտան և որոշէ ստոյգը և ճշմարտը, հարկ անհրաժեշտ է՝ ճշմարիտ սկզբունք, կիրթ ճաշակ և լի հմտութեան, հաւանակաւորութեան պատճառ, եւ անկողմնակալութիւն ունենալ, և այս է կարծեաց ազատութեան չափ և սահմանը :

Արդ՝ ինչպէս որ խորհելու ազա
Ը

տութեան մէջ սոցալիսի սահման չունենալով՝ արդարն և անարդարը, ըստոյգը և անստոյգը որոշելու համար, չկրնար խառնիխառն կարծիքներով օրինաւոր և կարգադրեալ բան մի հանել մարդկային բանաւորութեան արժանաւոր, սոցալէս ալ գործելու ազատութեան մէջ, եթէ նոյն ազատութիւնը սահման մի չունենայ, օգտակարը միաստակարէն չկրնար որոշել, և աննշան օգտի՝ մը համար շատերու վերաբերեալ մեծամեծ օգտից կը վնասէ : Ուստի մարդկային գործոց օգտակար և միաստակար ըլլալուն նկատ

մամբ կրնանք ըսել թէ, անկարելի է որոշ դատողութեամբ ՚ի ծանօթութիւն գալ, եթէ ուղիղ դատումը, հմտութիւնը և անկողմնակալութիւնը սահման չունենայ. այս սահմանն ալ ուրիշ բան չէ, բայց եթէ չափ մի, կամ լաւ եւս է ըսել, կշռութիւն մի, որով կը ճանչցուի արժէքը, և կանոն կրտայ յայտ կամ յայն կողմ երբեք չի շեղել: Ըստ որում մարդկային գործքերը ճիշտ լարախաղի ընթացքին նմանելով, իւր երկու կողմերը ահագին անդունդներ ունի, որ եթէ առանց իւր կշռոյն մէտ դնելու ընթանայ, խկոյն կը գլորի. ինչպէս յայտնի կը տեսնեմք: Կաւ կը նմանի մանկան կեանացը, ինչպէս որ մանուկ մի եթէ իւր աղատութեանը թողումը, չը կրնալով իւր գործոյն և ընթացից կշիռ դնել, և ըստ այնմ շարժել կը շեղի ընթացքէն և անմիջապէս կը վնասուի երբեմն շատ և երբեմն սակաւ. այսպէս ալ երբ հուրին քով թաղումը, գէպ ՚ի հուրին յառաջ երթալով խկոյն կայրի. իսկ եթէ ճշմարիտ ազատախոհ մէկը ըլլար պիտի խորհէր, թէ պէտք է այնքան յառաջ երթամ, որ չը պահիմ և ոչ պահիմ:

Իսկ իմաստուն և կտտարեալ խուհահանը նախ իւր գործոց ամէն պաշտօնները կը կշռէ շրջահայեցութեամբ ամեն կողմը կը դիտէ, օգտակարը ու վնասակարը բաժնի կը կըշռէ, պարտուց եւ իրաւանց կշիռը ձեռքն առած եւ անոր մէտէն սովորած, շեղելու կամ չը շեղելու կողմերը, ուղիղ ընթացքին մէջ կը շարունակէ:

Եթէ մարդ առանց իւր գործոյն չափ դնելու շարունակէ, անմիջապէս կը վնասուի, եւ միշտ վնասակար է վախճանը և արդիւնքը այն գործոյն, որ առանց չափի և կշիռքի է. ինչու

որ « Զար է սաստիկ աղատութիւնը », վասն զի չափ չունի, վասն զի անսանձ կարչաւէ և առաթուր կառնէ ընթացքին առջեւ պոտահածները, ՚ի վնաս իւր անձին և այլոց, « Եւ չար է սաստիկ ծառայութիւնն », ըստ որում նա ալ չափ չունի և ամէն կաշտութիւնները կրնայ գերել, որ մարդու համար անարգութիւն է:

Եւ յայտնի ալ ամէն գործոց մէջ, անսահման աղատն օգտակարը վնասակարէն որոշելու անկարող ըլլալով. մի և նոյն կերպով կ'մղուի երկուքին ալ, և որն որ նոյն վայրկեանին իրեն լաւ թուի՝ անոր կը միտի: Ինչպէս երբ մանկան առաջը թողումը հուր և վարդ միանգամայն, կերկնայ երկուքին ալ, եւ ընտրութիւն չունենալով վարդը առնելու ատեն խկոյն ձեռքը վաւճէն կը խոցուի. և հուրը բռնելով սաստիկ պէս կայրի. և զինքը արդարայնելու համար կսկսի լալ, և նորէն կը վնասուի: Եւ յայտնի ալ կտտարեալ մարդիկ երբ իրենց գործոցը ու խօսիցը չափ մի չորոշեն, երբեք օգուտ մի չեն քաղեր. եւ վասն զի չափ չունեցող գործոյն մէջ, ոչ միայն օգուտ չը ճշմարտուիր, այլ նաեւ գրեթէ միշտ վնասներն երբեք չեն պակսիր. այս ճշմարտութեամբ փորձերէն ստիպեալ ընդունուած է սա սկզբունքը թէ, « Պարտ է յամենայնի զչափ ունել », և այս սկզբան հետեւութիւնն է, նաեւ աղատութեան և ծառայութեան չափ դնելու գրութիւն, ինչպէս ճշմարիտ է նաեւ թէ « Զար է սաստիկ ծառայութիւն և սաստիկ աղատութիւնն »:

Կառ ուրեմն ինչպէս մանուկը ըլլալով չափաւոր հայրը բռնութիւն ըրած ըլլար, նոյնպէս ալ բռնութիւն կամ բռնաբարութիւն չը համարուիր երբ մէկը կը զգուշացնէ զայս իւր մէկ վնասակար գործէն, մանաւանդ առա-

եւ Նորա բարեկամ և ճշմարիտ ազատութեանը ցանկացող է, և խորին շնորհակալեաց ալ արժանի է. որուն եթէ հնազանդիմք, ոչ թէ միայն բան մը կորուսած չեմք ըլլար, այլ ընդհակառակը ալ աւելի շահած կըլլամք. մոնաւանդ երբ սխալած ըլլալին ճանչնամք. քանզի « Առաքինութիւն չընաղ է խոստովանիլ զխաւանս »:

Ե Ր Ա Ձ

Քանի որ իմացական կարողութեան այլ և այլ հանգամանաց վերայ կը խորհիմք, երազն ալ աւելի կը պարզուի մեր մտաց առջեւ: Երազն ուրիշ բան չէ բայց եթէ մեր մտաց գործունէութեան յայտարարը, և մեր խորհրդաց շղթայն, որ զուգարդութեանց օրէնքներով զանազան նիւթերու վերայ կը տարածի:

Մեր միտքը ինչպէս արթնութեան տառն, նոյնպէս և ընոյ ժամանակ շարունակ կը գործէ, որ ապացոյց է մեր հոգեւոյ անմահութեան. մտոյց այս գործունէութիւնը մտքին զարգացման և կրթութեան համեմատ կրնայ կանոնաւոր և անկանոն լինիլ: Ուստի բարեկիրթ, կանոնաւոր, դաստիարակեալ, բարեխառն, ժուժկալ եւ ողջախոհ մարդիկ՝ անկանոն, խառնաշփոթ եւ անհանգստութիւն առթող երազներ անսնելէ ազատ են: Ինչպէս որ մեր խորհուրդը արթուն եղած տառնին ալ շատ անգամ անկապակից բաներու վերայ կը յաճի նոյնպէս և գիշերըն ալ, ուստի զարմանք չէ երբ գիշերն ալ այնպիսի երազներ դան, որք

և ոչ իսկ մեր կենաց մէջ վայրկեան մի մտքերնէս անցած լինին, սակայն եթէ յիշողութիւննիս սուր լինի եւ կարողանամք խոր հետալծողութիւն մի ընել, դարձեալ մէկ դէպքի մը հետ ուղղակի կամ անուղղակի մասնաւոր կտրակցութիւն ունենալը կը տեսնեմք. բայց այս կտրակցութիւնը ոչ երազին բնութիւնն է եւ ոչ անհրաժէշտ հարկ, այլ որովհետեւ յաճախակի այսպէս պատահած է, ուստի հաւանականաբար կը հետեւցնեմք թէ կամ ցերեկուան խորհածնիս և կամ մեր կենաց մէջ անցած բաներն են որ գիշերն ալ մեր միտքը կը դան. բայց քանզի գիտեմք՝ որ մեր միտքը կարող է գաղափարաց բաղադրութեամբ այնպիսի խորհուրդներ ստեղծել, այնպիսի տեսիլներ հնարել, որք առաջինը եղած լինին, ուստի կրնայ նոյն միտքը երազի մէջ ալ այս կարողութիւնը դործագրելով զանազան խորհրդոյ կտրակցութիւնէն բոլորովին նոր բան մի երեւակացել:

Օր մի Արշալուսոյ մօտ երազ մի տեսայ: Խիստ խառնամբօս վրդովեալ բաղմութիւն մի կար հեռին, որ խառնակ աղսողակներով կը յուզէր ու կը ծփար. բաղմութիւնը երկպառակ կերեւէր բայց իրենց վէճին առիթը դրութեւն անիմոնալի եղած էր. բաղմութեան մէջ մտերիմ բարեկամներ ալ տեսայ, սակայն ես այս բաղմութենէն խիստ հեռի կը գտնուէի, անձամբ այն տեղ ներկայ գտնուիլ չէր կարելի, միայն օդոյն միջնորդութեամբ եւ չղգիտեմ ուրիշ ինչ կերպով իրարու ձայն որոշ կը լսէինք:

Տեսայ որ այն բարեկամներէս խիստ մտերմին վերայ է այդ յուզումը, ոլորտիս անդուստ յարձակումով ոտտեայ ՚ի վեր, բարձր քարն մի վերայ կանգնեցայ, և հասկացածիս չափ, որչափ որ

այն խառնիխառն ձայներէն կրնայ հառ-
կցուիլ իբր թէ խնդիրն պարզուած հա-
մարելով իմ այն բարեկամն պաշտպա-
նել սկսայ առանց ող և ահեակ նկա-
տելու : իմ շուրջն եղող բազմութիւնը
իմ խօսքս կորեցին և դեռ օդին մէջ
չը ցրուած այլ և այլ աղաղակներով
խանդարեցին : Այս բանը ծանր եկաւ
ինձ , սիրտս խիստ վշտացաւ , ինձ այն
պէս եկաւ որ խօսելու ազատութիւնս կը
բռնաբարուի : Ուստի ուրիշ հասնու-
ցում չը կրնայիլ ընել : Ի խոր խոցուած
և կարելիէր ՚ի սիրտ վշտացած՝ բեմէն
իջայ և առանձին սկսայ ինձ եղած այս
անարդութեան վերայ մտածել , և որ
չափ անձնասիրութեամբ միակողմանի ,
այսինքն լոկ ինձ եղած զրկանաց վերայ
կը մտածէի , խնդիրն այնքան կը ծան-
րանայր և անձիս անպատուութիւնը
կը մեծնար , որով միշտ անմխիթար և
անհամոզելի կը մնայի , շատ բարեկամ
ներ յորդորեցին զիս եւ միտնեցին
բայց օնգուտ : Զէի կարող և ոչ մէկուն
անապ . քանզի անոնց բոլոր ճշմարիտ ,
արդար և իրաւացի փաստերն իմ ինք-
նասիրութեանս հարաւ փաստերուն
տուեւ կը ողնշանային : Ժամանակը
մութ գիշեր էր , իմ միտքս ալ կար-
ծես ուրիշ բան չէր տեսներ բայց մի
այն ինք զինքս , ստիպն եւ խօսելու
պարագն ու պաշտօնն ունէի , լռու-
թիւնս ալ տանջանք մի էր ինձ , պար-
տաղանց կը գտնուէի : Երթալով երկու-
կողմէն ազմուկն ու շփոթութիւնը կը

շտամար , տեսարանն ահաւոր էր ,
շուրջս վտանգներ պատած կը տեսնէի ,
որոց մէջ կրնային անկանիլ այնպիսի
անձինք որք ինձ համար նուիրական
ու սիրելի էին , յանկարծ ջղային ցլն-
ցումով մի տեղէս ցաթկեցի և բնա-
կան բուռն բերմամբ մի անձս ճողոպ-
րելու համար լրտա՝ սաստիկ ճիգէս
արթնցայ :

Այս երազն ՚ի սկզբան խիստ ան-
հեթեթ երեւցաւ ինձ և աննշան , բայց
անոր այլ և այլ պարագայից վերայ եւ
կար խորհելէն վերջը իմացայ , որ ազ-
գային ներկայ ինդրոց նկատմամբ ու
նեցած մէկ խորհրդածութեանս այլա-
կերպեալ երեւոյթն էր այն , զոր այլ և
այլ նկատումներով չըպիտի կրնայի ար-
տայնյոտել , ասով համոզուեցայ որ շատ
անգամ երբ մոքէս չանցած երազ մի
տեսայ կրսեմք . պէտք է դիտեմք որ
այն եւս երբեմն մտքէ՝ անցած և այլա-
կերպած է :

Այս ամեն բացատրութենէն կա-
րող էմք հատկանալ երազին բնութիւ-
նը , ուստի և անոր մեկնութիւնը պէտք
է մեր անցեալ դործոց եւ կազմակեր-
պեալ խորհրդոց մէջ բնութեմք , որով
աղատ կը լինիմք նախապաշարման մը
տիտուր հետեւանքներէն և չեմք օտի-
պուիր զմեզ այլ և այլ սնտի կասկած
ներով մաշել ու տառապեցնել . այս
պիսի սնտի խորհուրդներով նախա-
պաշարեալ հոգին հանդիստ չէ կարող
լինիլ :

ԱՌՈՂՋԱԿԱՆ

Մարդկային կենաց երջանկու թեան ամենակարեւոր պայմաններէն մին է ԱՌՈՂՋՈՒԹԻՆԸ, որուն նկատմամբ դժբաղդաբար խիստ անտարբեր են մարդիկ բանի որ զայն կրկնէլեն բազմաթիւ պատճառներով, անհոգութեամբ, անզգուծութեամբ, կամապաշտութեամբ, անհնազանդութեամբ և զանազան հաճոյից մէջ զեղծանելով կը կորուսանեն իրենց առողջութիւնը. և երբ ձեռքէ հանեն զայն՝ յայնժամ նորա յարգը կը զգան, կորսուելուն վերայ կ'ախոսան և շուարած ու շփոթած՝ կ'ըսկսին դարման որոնել. այլ ցաւալի ճամբորդութիւն մի է խոտոտվանիք թէ այնուհետեւ նոյա բնութեւն ու ընդունած դարմանը գրեթէ շարունակ երկրորդական է. որով յերաւի բաղմիցս կը տանան առողջութիւն, բայց ոչ իրենց նախկին ունեցածը. եւ շատ անգամ իսկ վնասակար կը լինի այս երկրորդ առողջութիւնը: Քանզի անով նորէն կը սկսին իրենց կամահաճութիւնը դործածել, որով կանկանին առաւել եւս տկարութեան մէջ և առողջութիւնն յայնժամ կը լինի աւելի դժուարագիւտ: Վասն զի ոչ այնչափ ստանալը սրճափղայն պահպանելն է քաջութիւն:

Մարդիկ՝ Աստուծոյ իմաստութեան օրէնքէն խոտորած օրէն կորուսին իրենց առողջութիւնը և խիստ հին աւտենէ սկսեալ մինչեւ մեր օրերը զայն կը բնտոնեն: Քրիստոնէութիւնը իւր մարդասէր օրէնքներովը պարզեւեց զայն վերստին, բայց մարդիկ անոր ալ լիովին չեն հնազանդիր:

Այս նիւթը բազմաց ուշադրութիւնը գրաւած լինելով հին աւտենէ ՚ի վեր՝ շատերը մարդասիրական փութով շատ բան գրեցին ու խօսեցան և աստիւսին կը գրեն ու կը խօսին յո-

գուտ այն թշուառ ու կարեկցութեան տրժանի մարդկային խմբին, որք թէ իրենց անձին և թէ իւրեանց ապագայ սերնդոց դերեղմանն իրենց ձեռքը կը փորեն, եւ խաղալով ու խայտալով, խնդալով ու ցնծալով մահուան գիրկը կը վազեն:

Մէք կը հաւատամք որ այն գրք ուսածներն անօգուտ չեն եղած՝ ամեն անոնց՝ որք հնազանդութեամբ լսած և սիրով կատարած են նոյա տուած խրատներն ու խորհուրդները. քանզի ճշմարիտ է սա առաւել թէ՛ «Օգտակար խրատուց լաւ ունկնդրութիւն լինելու յօժարութիւնը աղէկ կեանք անցնելու սկզբնաւորութիւնն է»: Եւ արդարեւ այսպիսի դիպաց մէջ յօժարակամ ունկնդրութեամբ եւ հնազանդութեւ միայն կարող է մարդ մեծամեծ օգուտներ քաղել. իսկ առանց անոր անհար է ուրիշ միջոցաւ փափաքածը ձեռք ձգել. քանզի միայն լսելն ու գիտնալը հերիք չէ այլ հնազանդութեամբ գործադրել պէտք է:

Շատ անգամ լսելով՝ և և մեր իսկ աչաց առջեւ տեսնելով ագիտութեան ողորմելի զոհերը, ցաւելով նոյա վնասնաւոր վիճակի վերայ և չը համարձակելով ու անհար լինելով իւրաքանչիւրին յաւնկանէ խօսիլ, ՚ի կարեկցութեանէ շարժեալ կը համարձակիմ հրապարակաւ և ընդհանուր կերպիւր այն յօդուածս գրել. «Ականջ ունեցողը թող լսէ»:

Իմ ազնիւ եղբարքս եթէ սիրով ընդունին իմ խօսքերս և անոնց կամովին հնազանդելու յօժարին, այժմէն կը վստահացնեմ զիրենք որ մեծամեծ օգուտներ կարող են քաղել. և ես ալ նոյա սիրոյն և օգտին համար պիտի ջանամ դիւրբնաց գրելով մեծաց եւ փոքունց համար ալ հատկանալի և նըպատաւոր ընել:

իմ, խօսքերուս ասացուցութիւնը ընտրած եմ՝ Աստուծոյ եւ իմաստնոց պատուէրները, խօսքերը, խրատներն ու օրէնքները. փորձառու մարդկան և բժշկաց լիկայութիւնները և բնութեան օրէնքը. այս պատճառաւ ալ կարող է ամեն ոք վստահութեան արժանի համարելով ընդունիլ և օգուտ քաղել:

Ա.

Ի՞նչ է Առողջութիւնը: — Ներհական նիւթոց կամ տարբայ բարեխառն զուգակշռութիւնը: — Եւ ի՞նչ է հիւանդութիւնը: — Հիւանդութիւնն է սոյն հաւառարակշռութեան խանգարումը, ներքին կենսական ուժեաց նուազումը կամ առաւելութիւնը, հիւթոց ունեց գրգռիլը, սրտիկը և ունեց աղակաւնիլը:

Աստուածային բարեխառն հաշտականութիւնը բնութեան մէջ դրած է ներհական նիւթոց բարեխառնութիւնը և արտաքին ունեց մէկուն իրենց պիտոյից համեմատ բաժնած է, որով արարածք կատրին և իրենց տեսակն յառաջացնելով կը յարատեւեն: Մարդը՝ որ արարածոց գերազանցն ու կատարեալն է և բովանդակութիւն տիեզերաց, ըստ իւրում սրբմանի ունի ի բնուստ իրարու ներհակ նիւթոց այս սքանչելի համաձայնութիւնը, հետեւաբար ունի նա և առողջութիւն, որ իւր միակ գանձն է, որուն տեղն ուրիշ ոչ ինչ չէ կարող լինել եթէ դժբաղդաբար մի անգամ կորսուի: Առողջութիւնը շնորհուած է մարդուս իւր այս կեանքը քաղցր և բերկրալի ընելու և յաւիտենական կեանքը ժառանգելու. ուրեմն մարդուս առողջ

ջութիւնը թէ այս և թէ հանդերձաւ կենաց երանութիւնը վայելելու կարելոր մէկ պորձիքն է. և այս կարելութեան լի ու լի ունի մարդը, ինչպէս իւր ամենակատար կազմութենէն յայտնի է: Արդ ինչո՞ւ ուրեմն մարդիկ մեծաւ մասամբ կորուսած են իրենց այս ամենամեծ գանձը, այս պատուական առողջութիւնը որ իրենց կենաց պիտոյից ամենակարեւորն է և առանց անոր թշուառ կը լինին:

Մարդիկ մեծաւ մասամբ, և հաւմարեա թէ ամեն սրարագայի մէջ իրենց յաճախ եւ լի ու լի վայելած բանին յարգը չը ճանաչելով՝ անհոգ կը մնան, ոյս անհոգութիւնը մինչեւ յիմարութեան կը տանի զիրենք. քանզի սնտոի հաճոյքէ մի գրգռուած՝ առերեւոյթ ու սուտ բարիք մի ձեռք ձգելու հաւմարարդէն ձեռքերնին եղած ճշմարիտ բարիքը կը կորուսանեն: Կա եւս օտարին սեփականութեանց վերայ մարդկան տածած ցանկութեան կիբը և անկարելոր պիտոյից արտաքոյ կարգի փափաքը կորուսանել կը տայ իրենց բուն սեպհականութիւնները, հարբստութիւնը առողջութիւնը. հոգեկան կարողութեանց մէկ մասը, յիշողութիւնը, ըմբռնումը երեւակայութիւնը և ուղիղ դատումը, վերջապէս շատ անգամ կեանքն իսկ կ'կորուսանէ. ուստի և ամեն բարիքէ կողպտուած կը մնայ մարդը, որում խիստ յարմար կը գայ ոյն առաւել որ կ'ասէ. « Ծունը գետէն անցած ատեն իւր բերանն եղած հալցին շուքը կամ սլափելը ջուրին մէջ տեսնելով բերնինը թողուց, ջուրին մէջ երեւցածը առնելու համար, և ահա երկունս ալ կորսնցուց »:

Յիմարութիւն չէ արդեօք վայրկենական հեշտութեան համար մէկ տեւական ու կարի կարելոր բարիքը կորսնցնել:

Մեր կիբքերն առանց կանոնաւո

րելու այնչափ գրգռում , չնայած ու ար-
նուցած եմք որ բաղմամբիւ փնտասկար
բաներ իբրեւ պիտոյք հնարած , զբ-
սանաց տեղ անհամեստ հաճոյք ըս-
տեղծած և իբրեւ բերկրանք չար յ-
ժարութիւններ պատճ` խնամով կը
պահպանեմք եւ կը գործածեմք , որք
աճելով ի մեզ կը փանեն զերկեղա-
ծութիւնն և բոլոր առարկանութիւննե-
րը , կարապետն սուրբ զգացումներն
ու բարի յոժարութիւնները և կը խան-
գարեն մեր առողջութիւնը . այսու ա-
մենայնիւ տախալին չեմք ուղեր հրա-
ժարիլ այն ոխերիմ թշնամիներէն որ
զմեզ կը կեղեքեն ու թէ մեր անձին և
թէ Աստուծոյ ատելի կրնեն . քանզի
« Մեզք գործողը իւր անձը կ'ատէ » ,
Սողովման , այն մեծ իմաստունն ու հան-
ձարեղ փիլիսոփայն « Թիւր խորհուրդ-
ները , կըսէ , մարդն Աստուծմէ կը
բաժնեն . . . ամբարիշտը և իւր ամ-
բարչութիւնը Աստուծոյ ատելի են » :
Եւ յիշաւ , ի՞նչպէս կրնայ մարդ սիրած
լինել իւր անձը , երբ կիրքերը չը չա-
փաւորելով բուն իւր ձեռքը կա-
մօքն ու յոժարութեամբը իւր ան-
ձին չարիք կը հասցնէ եւ իւր կենաց
քաղցրութիւնը կը դաւնայնէ : Ի՞նչ
պէս կրնայ սիրած լինել զԱստուծո ,
երբ չը սովորի ու պահեր նորա յաւի-
տենական օրէնքներն , որք իւր օգտին
համար շնորհուած են : Իսկ երբ մէկը
չը սիրեր ոչ զԱստուծո և ոչ ալ իւր
անձը , նա զմի պիտի կրնայ սիրել , ի-
մաստայն ըսածին պէս թէ « Այն որ
իւր անձին չար է , ալ ուրիշ որմբ բարի
պիտի լինի » , նա իւր բարեաց մէջ չը
պիտի դուարձանայ » :

Յաճախ կրկնուած` բայց անդեղի
մնացած է ան դարերու փորձովն ու
աստուածային յայտնութեամբն ստու-
գուած ճշմարտութիւնը թէ` բնու-
թեան օրէնք կայ , թէ այս օրինաց

դէմ մեղանշողը անպատիժ չը մնար ,
և թէ ամեն մեղաց պատուհասն իւր
մէջն է . :

Աստուծո ամենաբարին իւր ան-
հուն իմաստութեամբը տիկզեքն ըս-
տեղծելով բոլոր արարածոյ հաստա-
տութիւնը , տեւողութիւնը , շարժումը
և տեսակի փոփոխութիւնն անյեղի օ-
րինաց վերայ խարսխեց . որ կըսուի
բնութեան օրէնք . այս բնութեան օ-
րէնքը անուղքելի է , կտր է նա և խուլ .
իւր արամադրութեան դէմ մեղանշո-
ղն հետ խիստ արդարութեամբ կը
լարուի և ներել չ'գիտեր : Բնութեան
օրինաց մէջ ամեն մեղք կամ յանցանք
իւր պատիժն ունի , զոր մեքենաբար
կը գործադրէ ամեն անոնց վերայ , որք
նորա օրինաց դէմ մեղանշելու հաճոյ-
քը կզգան . և պատժոյ այս գործադր-
ութիւնը թէ արդարութիւն է և թէ
գթութիւն . արդարութիւն է , որով
ուղղութիւն կը պահուի . գթութիւն
է որով կը կամի որ մարդիկ բարի լինին
և ստոյգ երջանկութիւն վայելեն : Տես
ի՞նչպէս կը բացատրէ իմաստունը .
« Այլ Տէր սրբան բարի և անոյշ է քու-
հոգիդ ամենուն վերայ , որ յանցա-
ւորները քիչ քիչ կը յանդիմանես եւ
ինչ բանով որ կը մեղանշեն , անոնցմով
ազդարարութիւն ընելով կը խրատես
որպէս զի չարիքէ ազատելով հաւա-
տան քեզ տեր . քանզի ինչ բանով որ
մեղանշէ մէկը , անով ալ պիտի տանջը-
ւի » : Այս խօսքերուն ճշմարտութեան
այն ատեն հասու կը լինիմք , երբ քրն-
նող ուշադրութիւն մի դարձնեմք բո-
լոր մոլորութեան վրայ , որք իրենց ան-
սանձ կիրքերն իբրեւ սիրելի առարկա-
ներ կը գգուեն և իբրեւ մէն մի կուռ-
քեր կը պաշտեն զանոնք , այն ատեն
պիտի տեսնեմք որ նոյն սիրած առար-
կաներովն իսկ կը տանջուին հանապաղ .
և այս տանջանքը հեշտալի կը թուի ի-

րենց, քանզի կաթագինս կը սիրեն իւրենց անշէկի կենաց անդուծ դահիւ ճը և չեն ուզեր բաժնուիլ անկէ:

Ագահը ինչք գիշերու ցանկութեամբ կը կորուսանէ հաւատարմութիւնը: Ճշմարտախօսութիւնը և արդարութիւնը (քանզի մէկ միջութեան հետ արդէն լծորդուած կը լինին ուրիշ շատ մի միջութիւնք): և այս ա՛մենուն տեղ սոցա ներհակները գալով կը վանեն նորա մէջէն սրտի և մտաց խաղաղութիւնը, խղճի հանգարտութիւնը եւ հանգիստ քունը: ոորո՛ւմեկն ոչ միայն չարաչար կը տանջուի իւր փափաքը լեցնելու, որ լե՛նայլք չունի, այլ նաև առաւել եւս կը տանջուի կը մտածէ և անհանգիստ կը լինի գիշեր և ցերեկ՝ իւր դիզած ճոխութիւնն անկորուստ պահելու համար, զոր և չէ կարող վայելել: Իսկ եթէ դիւպուածաւ կամ անդգուշութեամբ իւր անօգուտ շեղակոյտէն բան մի կորսուի, ալ անկարողներն է յայնժամ իւր վիշտն ու արտմութիւնը, հոգն ու ցաւը, որք երբեմն այնքան կը զորանան որ յիմար, ցնորած և կատաղի կ'ընեն: Այսպէս են ահա ամեն միջութիւնք զորս կը պաշտեն մարդիկ և կը հեշտանան ի նոսին ի չարաչար տանջանս անձին և ի ցաւ: Ի՞նչպէս որ կ'ասէ Սենեկայ. « Գործուած չարիքներուն ա՛մենամեծ պատիժը նոյն իսկ չարագործութիւնն է. և խղճմտանքէն տանջուողը ամենէն ծանր պատուհասը կը բաշէ »:

Յիմարութեան պատուը են մութութիւնք, որ քիչէն սկսելով կաճին ու կը բարձրանան յաճախ կրկնութեամբ և ունակութեամբ. որք չեն կարող ուրիշ բան մի տալ, բաց ի մեծամեծ վնասներէ: Ուրեմն կրից անկարգութիւնն է մարդուս առողջութեան թշնամին, զոր հաստատելու համար

կարծեմ երկար փաստերու եւ պատճառաբանութեանց կարօտ չեմք: քանզի ո՛վ որ մարդուս բնական կազմութեան որպիսութեանը հասու է, նա գիտէ անշուշտ թէ իւր գործարաններն ի՛նչ բանով կրնան շիտթիլ և իւր ներքին հիւթոյ հաւասարակը՝ ուրութիւնը գլխաւորապէս ինչով կրնայ կորսուիլ:

Կան արդարեւ հիւանդութեանց արտաքին շատ պատճառներ որք կարող են մեծամեծ վնասներ տալ. ինչպէս ցուրորդ, տաքը, ապակիանած օդը, կերակրոյ անյարմարութիւնը եւ ուրիշ շատ անդգուշութիւններ: բայց երբ կիրքերը կանոնաւորուած ու չափաւորուած են, երբ մարդ բարեխառն ու ժուժկալ կ'ենայ վարելու սովորած է ի մանկութենէ, այն արտաքին պատճառները շատ անգամ մեծ ներգործութիւն մի չեն կարող ընել, և կամ պարզ ու դիւրին դարմաններով նոցա պատճառած վիշտերը փութով կան հետանան, իսկ բարոյական պատճառներու, կրից եւ միջութեանց ազդեցութիւնը խիստ դժնդակ է: Արից պտուղն եղող փստերը դժուարաբոյժ են և երբեմն իսկ անդարմանելի և այս առհասարակ ամեն կիրքերու և միջութեանց բնութիւնն է:

Շուսպտութիւնը, արբեցութիւնը, զեղխութիւնը, փափկութիւնը, մանաւանդ հեշտախնութիւնը և այլն մահաբեր ժանտախտներ են, այլ և այլուղիսի կուռքեր են որ իրենց անձնատուր եղող և զիրենք պաշտող սղորմելի յիմարները բերկրութեան և երջանկութեան խոստումով կը խաբեն եւ ծաղկասփիւռ զուարճալի ճանապարհներ ցոյց տալով մացառներու և առաւ պարներու մէջ կը ձգեն. և ամեն կողմերին չարաչար կը վերաւորեն, որոց սպին անջնջելի կը մնայ մինչեւ ցմահ:

Մարդ ուս կենաց տնիքիմ թշնամի,
նորա կազմութեան գեղեցիկ չէրք խան
գործող, նորա կենաց քաղցրութեան
նր այնչափ դառնացնող ուրիշ բան չը
կայ, բայց միայն իւր անասնած թողած
կիրքերը և զգայական բերկրութեանց
անձնատուր լինելը:

Եթէ դիտեալին մարդիկ թէ վա-
ղայ ցամաքիս լինչ կոտորածները
բաժնէ եւ տախտակն ամեն օր կրնէ.
պիտի ստեղծայն անկէ, եթէ տեսնէին
այն խեղճ զահերը որք իբրեւ սղակեղ-
նէր կենդանայն կը առջորին ցանկու-
թեան կրակին մէջ և հագւում ու մարմ
նով չարաչար կը զհաւին զսղեր Ափ-
րաքիտէին, զդռանօք պիտի հեռանայ-
ին անկէ, եթէ զգային, մանուանդ
մանկունք, արտասկիք և երիտասարդք
թէ իրենց փսփուկ մարմնը լիտայր-
նօղ և իբր խորշակահար խամրող և ի-
րենց սիրուն գեղեցիկութիւնն ու կայ-
առութիւնը եղծանող և իրենց կո-
րովն ու զօրութիւնը ջրատող եւ ըն-
դարմացնողն է այդ անգամ թ հեշտ սիւ-
տութիւնը, թուաւոր օձէ փախելու
պէս սկիզբէն ստրտափով պիտի հեռա-
նային անկէ, որուն ուղիտութեամբ
իրենց անձը կ'ընծայեն նախ իբր սի-
րուն բարեկամի, յետոյ կը լինին յօժա-
րակամ պաշտօնեայ եւ անձնանուէր
ծառայ, կարծելով որ ուղած տակննին
կրնան քաջուիլ զերծանիլ. հոսի աղա-
շղթայակապ գերի կը գտնան որ և
այ չեն կարող գիւրութեամբ ճողալ-
րիլ նորա անգութ ճիրաններէն: Ո՞վ
կրնայ ուրանայլ զայս. — Գիտեմ, ան-
փորձ սրտաննի, դու յանձնապատու
նութեամբ կուրանաս. քանզի տակա-
ւին նորա կեղեքումը չես զգացած,
բայց մինչեւ զգաղդ կորուստդ մեծ
պիտի լինի. իրողութիւնը և բազմաց
փերայ տեսնուած ամեն օրեայ փորձերը
և անփախելի նշանները կը հաստատեն

այս ամենուն ճշմարտութիւնը, ուստի
այլոյ օրինակը թող քեզ խրատ լինի և
մի համարձակեր այսպիսի դառն փորձ
մի քաւ վերագդ տեսնել. « Թեղացի
մարդը ուրիշն կրած վնասէն խրատ
կ'առնու. իսկ անխելքը իւր շատ ան-
գամ կրած վնասովն ալ չը խրատուիր».
Կրտէ իմաստասէր մի. ուրեմն անխելք
մի լինիր. կանաւիտէն, քաւ խիտ փոքր
հասակէդ միշտ բարութեան ու արդ-
բութեան մէջ վարժեցնելու քանայ.
Յենեկայ կրտէ, « Թիտ օգտակար է
մանկանց որ շատ կանուխ բարիքն մեջ
կրթուին», նայ հեղինակը ուրիշ տեղ
մ' ալ այսպէս կը խօսի. « Աւելի հա-
մարձակ կրտեմ ու կը վրայեմ, որ ա-
ւարկնութիւն չունեցողը չէ կարող
բերկրալի կենաց հասնելու յաջողու-
թիւն գտնելի»:

Այլ աւանդ ձեր հասակն այնպիսի
հասակ մ' է, որ մարդ կը շուարի ձեզ
հետ խօսած տունէ. Դուք չէք ուզեր
համոզուիլ, որ արդէն գերի եղած էք
ձեր մէկ մորութեան և դարձելի սովոր-
ութեան. դուք զձեզ ազատ կը կար-
ծէք, եղբարք իմ և որդեակք. և տա-
կաւին կը համարձակիք զձեզ խրատու
ղն անարդեւ. նորա դեմ զձեզ արդա-
րացնելու համար փաստաբանութիւն
ընել. և ձեր խրատին անհամեստ հա-
մարել կամ սուտ հանելու աշխատիլ:
Սակայն այդ եւս նայն ախալն բնու-
թիւնն է. այդ այնպիսի ճիւղ մի է, ո-
րով, խեղճ գերի, արդարանալ ուղած
ատենդ կը մասնուիս, ողորմելի, ամեն
որ կը ճանաչէ զքեզ և կը տեսնէ ակնե-
րեւ քու թշուառութիւնդ, բայց մի-
այն դու ես որ զքեզ և քու աղետալի
վիճակդ չես տեսներ. քանզի արդէն
դու քու տէրդ չես, յանձնած ես քու
սիրտդ կամքդ ու միտքդ այն բանին
զոր քու բերկրանքդ ու անւախան եր-
ջանկութիւնդ կը համարիս և ահա այս

է քու ցնարեալ յիմարութեանդ առաջին կէտը . — Այ, ես յիմար չեմ, շատ բան գիտեմ, շատ բանի խելք կը հասցընեմ, ես խելացի եմ . — Իրաւունք ունիս գիտեմ շատ բան ուսած ես . բայց լսէ Յիսուս Քրիստոսին, « Ի՞նչ օգուտ է բոլոր աշխարհը շահիլ և իւր անձը տուժել » . Մտիկ լըէ Իմաստասիրին ալ . « Ի՞նչ պարծանք է, կ'ըսէ, բոլոր արտաքին ու երկնային բաները գիտնալ և իւր անձը չը ճանչնալ, ի՞նչ պատիւ կրնայ համարուիլ գիտութիւն ներով լեցուիլ եւ առաքինութեամբ դատարկ մնալ, ի՞նչ է մոլի գիտունը, եթէ ոչ գիրք չարկող էջ » : Հարա Սե. նեկային ի՞նչ պիտի ըսես երբ համարձակ երեսդ զարնէ յիմարութիւնդ ըսելով « Ես բնաւ իմաստուն չեմ ըսեր անոր, որուն բան մի կ'իշխէ, ուր մնաց որ հեշդախտութիւնն իշխէ » : Այս խոհական իմաստասէրը ուրիշ տեղ մի եւս ուս իմաստալից խօսքը կ'ընէ . « Տախանքը խելագարութիւն մ'է, կ'ըսէ, որ ծովէն լողալով կ'անցնի, որ մանկանց շատերը կը նեղքինայնէ, և որով կ'ենը մահն արհամարհելով իւր ամուսնոյն սրոյն դէմ դնելու կը յանդգնի » : Այսպիսի կրիւք վարակուող մի կը նշանակէ որ մտօք ալ առողջ չէ, քանզի ընտրութիւնն ու դատումը խանգարուած է . « Առանց առողջութեան երջանիկ չէ մէկը, և առողջ չէ այն մարդը, որում կարի մնասակար բաները խիստ բաւ և օգտակար բաներու սէս ցանկալի են » :

Արդ ի՞նչ և ի՞նչ կիրքով մանաւանդ վաղաշատ ցանկութեամբ և անհամեստ խորհրդով վարակեալ անձը ծիշտ այս պէս է : Հիւանդ է բայց առողջ կը կարծէ, դէմքը խամրած, թոշած ու դեղնած է, սակայն ինք զինք դեղագէտ կը տեսնէ և երբեմն այտերը բուքով կուռնէնէ, իւր ձեռքը կը շփէ և ինքզինք

գեր համարելով կը խօսէ . և իւր ցանկալոյն սիրելի լինել երեւակայելով կը բերիլի, և ահա այս բերկրութիւնն է իւր բովանդակ երջանկութիւնը և այս ծայրայեղ յիմարութիւնն է իւր իմաստութիւնը : Սասալի ցանկութիւն մոլեալ է նա և ատկաւին իւր անձն ու գիտող աչքերը կուզէ խորել թէ ինք բնաւ սիրոյ կամ հեշտախտութեան անձնատուր եղած չէ, դա որչափ ծրջ գրիտ նկարագրես եւ արաջուցանես իւր ականին փտթարութիւնը և մնասակարութիւնը նա ինքզինք ազատ կը համարի անկէ և ինքն ալ քեզ հետ կը նստատէ զայն և կ'անարդէ . բայց ի ծածուկ մոլեգիտութեամբ կը մոլուի աշոր և յամենայն սրտէ կը պաշտէ զայն, որով օր յաւուր կը հալի ու կը մաշի, զանազան հիւանդութեանց կենթարկի, ստամոքսի տկարութեանէն կամ ողնաշարի նեխութեանէն շունչը այնպէս կը գարշահոտի, որ մարդ կը դուռի մօտը կենալու, ողորմելին տակաւին կէնայ քաղցրութիւնը չը վայելած՝ մահ ուսն ուռկանին մէջ կը բռնուի և աշոր գտնուութեանէբբ տակաւ տատկաւ զգալ կը սկսի :

Յայտնի է ուրեմն որ մոլին, մանաւանդ հեշտասէր վախճար որ և իյէ կերպիւ առողջ չէ . խիստ հիւանդ է նա մտօք հոգւով և մարմնով, հետեւաբար ալ պերճանիկ, քանզի ինչպէս ըսինք իւր բովանդակ երանութիւնը կը կոյանայ իւր մոլութիւնն հաճեցնելուն, և իւր մեղասկցւոյն սիրելի լինելուն մէջ զորս օր մի չարաչար պիտի ատէ : Այսպիսին անմիջական եւ խիստ դարմանեալու կարօտ է . ոչ միայն նիւթական, այլ աւելի բարոյական խնամոյ և դարմաններու սէսք ունի . քանզի իւր բոլոր հիւանդութեանց սրտածոռ բարոյական է, այլ աւանդ, որ շատ անգամ ողորմելի թշուառ կը գրկուի

բարոյական խնամամտութենէ և մի-
միայն նիւթական գեղերով կը դար-
ժանուի. և այն ուրիշ բանի համար չէ,
եթէ ոչ ալ աւելի մոլութեանց մէջ
ընկղմելով հեշտանալու համար, որով
հոսկ ուրեմն այնպիսի ժամանակ այն-
պէս հիւանդութեան մի կենթարկի,
որոյ տևողութիւնը գրեթէ անհնար
կը լինի: Այնուհետեւ կ'ըստին զանա-
զան ախտից, խթից և մարմանը ժանց
մէջ տանջուիլ ու տաղնապիլ, բայց
դժբաղդաբար չեն համարձակիր իրենց
ցաւոյ պատճառն իւրեանց մոլութիւ-
նը համարիլ, այլ ընդհակառակն թիւր
ու ցուալի դատողութեամբ իրենք զի-
րենք այն փետրը կրելու անարժան կը
համարին իւր թէ բնաւ իւրենք պատ-
ճառ չեն անոնց: Միթո՞ օգերն ու կը
լիման առիթ կը գտնեն մերթ մտուն
դէմ ու կերակուրը, երբեմն զգող-
մունքը կամ ուսումնասիրական աշ-
խատանքը, (որ չատ անգամ պէտք
եղածին չարի ալ չեն աշխատիր), և եր-
բեմն իրենց հաճոյքներէն զոխուիլը,
և այլ ասոնց նման շատ մի արտաբին,
երկրորդական և խիստ հեռաւոր պատ-
ճառներ կը հայթայթեն, որպէս զի ի-
րենց յանցաւոր լինելը չը խտտովա-
նին, բնաւ չեն ուղեր մոտենալ իրենց
ցաւոյ և հիւանդութեանց իսկական
պատճառին, որպէս զի չըտփալուին
հրոժարիլ անկէ, մինչեւ անգամ զայն
իրենց ցոյց տուող եւ այն ազեապի
թշուառութեանց պատճառն 'ի յայտ
ածող բարեկամի մի դէմ ատելութիւ
կը վարուին. իսկոյն կը խռովին, լսել
անդամ չեն ուղեր, կը ժխտեն ու կու-
րանան, և զըտարտութիւն համարե-
լով կը մեղագրեն խրատիցը, թէ ին-
չու արդեօք այնպիսի բերկրանքէ մի
զըկել կուղէ զիրենք, բերկրանք մի, յո-
րում որչափ յաճախեն, այնչափ կը
փաթարանան, կը Լքանին, կը թու-

նան, կը յուսահատին և այս յուսա-
հատութիւնը շատ անդամ կտտաղու-
թեան կը ասանի զիրենք, որով կրտխն
արհամարհել ամեն նուիրական զգա-
ցումն ու պարտաւորութիւնքը:

Կանկանին նոքա այնուհետեւ ըս-
տիւթեան տակ և իրենց գերութեան
չգթայն ամենօրեայ կրկնութեամբ, ու-
նակութեան կուսնով կամապաշտու-
թեան սաղին վերայ դարձնելով կրտա-
ուարացնեն եւ անլուծանելի կ'ընեն:
«Անանձ հեշտասիրութեան տէս ա-
ռողջութեան վնասող բան չը կոյ», . . .
և որ և իցէ հեշտութիւն մարդուս
միտքն ու մարմինը կը տկարացնէ», ք-
տաւ Կմատուռն մի:

Բայց ի՞նչ հարկ ասկէ անկէ փաստ
ու վիայութիւն մուրալու. դուք ձեր
վերայ նայեցէք, եղբայր իմ և որդեա-
կըք, զձեզ անաչառ քննեցէք. ձեր
ճշմարիտ բարիքն ու զոյ բարեկամիդ
ճանցէք և անոր անապէք, անկեղծ
եղէք, ուղիղը խոտտալանեցէք, բարի
խրատներն ու յանգիմանութիւններն
սիրով ընդունելով երկիւղածութեամբ
հնազանդեցէք անոնց և արիութեամբ
կատարեցէք դանանք. որոյ արդիւնքը
պիտի համարէ զձեզ որ ձեր մեծամեծ
թշուառութեան տոխթը ձեր մոլու-
թիւններն ու ձեր կիքքերը փայտացող
անմիտ ու չար ընկերներն են, որոցմէ
փախչիլն ալ մեծ արիւթիւն է:

Զձեզ քննեցէք կ'ըսեմ, քանզի ա-
հա տեսէք որ դուք դեռ մանուկ էք
և ինչաւ թոշներ էք. ինչու խորշու-
մած է ձեր գէմքերը. ինչու անժամա-
նակ ձեր նուրը և փախուկ ձայները
այդանդակեր ու կոշտացեր են, ինչու
յաճախակի հիւանդութեանց կենդար-
կիք, «Քանզի բարի վարուց հետեւաւ
թիւնն է առողջութիւնը», ինչու ա-
ռողջութիւն գտնելու համար կործա-
կը լինիք դատն և զղուելի դեղերու:

բանից այդ անսկզունութեան հասակէն սկսած էք մեղանշել, կերելի թէ մեղաւոր ժողովողեան համար Աստուծոյ ուղարկուած դատնութեան ջուր խը մեղք ձեր վերայ ալ կը կատարուի: Ձեր հասակը առողջութեան, զօրաւոր աճ ման և գեղեցիկութեան հասակ է, ինչ չմը այդպէս եղծուած ու անարարացած էք: — մեղաց հեռուութիւնն է այդ: “Մեղաց վարձքը մահն է” կրտէ Ագաթեանը, և հիւանդութիւնը մահուան առաջնորդներն են, որ առ առ կաւ սակաւ մաշելով կը հասցնեն հոն, ուր ոչ դեղ կայ և ոչ ալ անկէ դառնալ կարելի է:

Եղբարք իմ՝ դուք սրտանի էք, դուք երկատորդ էք, քաղցր պէտք է լինի ձեր կեանքը, ինչո՞ւ տարաժամ դառնացուցած էք զայն: ինչո՞ւ այդ կենդանութիւն ցայտող ձեր սիրուն աչքերը մարմնած եւ խռոջացած են, այդ ինչ արտաքայ կարգի նիհարութիւն է, դառամած ձերերու պէս ինչո՞ւ կը դեղեւիք և ձեր անդամները կը դողան, ուր է ձեր բնական կորովը, (մի խաբուիք կատաղութիւնը կորով չէ): ո՛հ, ախմա, ինչո՞ւ այդպէս շուտով և անօգուտ կը կորուսանէք այդ անզուգական սրտգեւեները որ ձեր շնորհքն ու փառքն են, սր ձեր կենաց պահպանութեան գործիքն ու պարծանքն են:

Անշուշտ դուք յանցաւորներ էք, ոչ այլ և ալ խօսքերով, ոչ պատճառաբանութեամբ, ոչ փախուելով եւ ոչ թարշելով կրնաք արդարանալ ու ազատիլ: Դուք յանցաւոր էք ձեր անձին դէմ, որոյ կարողութիւնները փոխառակ զարդացնելու ու զօրացնելով ձեզ և աղբի մարդկան օգուտ գործելու, յանդէսս վստահած փրձացուցած եւ ձեր զգայարաններն անպիտանացուցած էք:

Դուք յանցաւոր էք Աստուծոյ նախախնամութեան դէմ, որ ձեր ճշմարիտ երջանկութեան համար ամեն բան սրբաբեւոյց է, բայց դուք զանոնք առանց օրէնքի, առանց ժամանակի, առանց կարեւորութեան, անխորհեւ անօգուտ կը վատնէք, չարաչար դուր ծածկելով նորա անփոխարինելի պարգեւները, արհամարհելով մոռնի տակ կառնուք նորա կենսաւետ պատուերները, և փոխանակ կեանք օտանալու համար նմա ծառայելու, ձեր միշտ հաճոյից համար կանարգէք ու կը թու թափէք նորա քաղցր լուծը՝ որ զձեզ կազդէ դէպ ի ճշմարիտ ազատութիւն եւ յերջանկութիւն, ու կը ծառայէք մեղաց և միտլութեանց որք կ'առաջնորդեն յեղծումն և յապականութիւն:

Դուք յանցաւոր էք նաեւ բնութեան օրինաց դէմ, որ չէ սահմանած ձեզ համար հիւանդութիւն, խեղութիւն, կուրու թիւն, խլութիւն, դողող ատութիւն և ոչ իսկ մահ: այլ այս անմեղ նորա օրինաց զանդառութեան և ընդդէմ գործելուն հեռութեանն է:

Դուք յանցաւոր էք բովանդակ մարդկութեան դէմ ալ, որոյ մէն մի անդամները կը կազմէք և որ ձեր գործունէութեան կարօտ է և ձեզմէ մեծամեծ օգնութիւններ կը սպասէ: Իսկ դուք այժմէն ասիկար, ձեր անձին իսկ անօգուտ և բեռն էք աշխարհի և տաղաւորութիւն պիտի լինիք մարդկութեան: Աւելի ցաւալին բան, դուք յանցաւոր էք և ես ձեր ազագոյց սերընդոյ, ձեր զաւկներուն դէմ, որոց թշուառութիւնը այժմէն դուք ինքնին կը պատրաստէք, և որոց գաղթ ցաւոյ և աղէտից վերայ ձեր սիրտն ալ պիտի մարմնքի: Թէ ձեր և թէ ձեր սերընդոյ, որդւոյ և թուանց կեանքը պիտի դառնանայ, և ընտանեկան կենաց

քաղցրիկ խաղաղութիւնը պիտի վեր-
դառնայ: Համար մեր թողութիւնը աստուած-
ածային փառաց զրկումը և յաւիտենա-
կան դատաւարարութիւնը, որ Աստու-
ծոյ օրինաց չը հնազանդողներուն բա-
ժինն է. ո՛հ, ի՞նչ աղբու է Աւարելոյն
սա խօսքը թէ, «Յանկութիւնը կանց-
նի բայց որդի չը մեռնիր և կրակը չը
մարիր»: Արդարեւ մարմնոյ բոլոր
ցանկութիւններն ու բաղձանքները որ
մի կը գայ որ կ'անցնին, կ'ըբերը կը
թաւանան ու կը ղիջանին, հաճոյքնե-
րը կը փխտւին ու կ'անարգութն, որ
կը գայ, որ պիտի բռնէ թէ՛ «Ոչ են
կոտէր իմ ի դոսա», բայց օրինաց և
բարոյականի խօսքերու աղբեցութիւ-
նը, աստուածային յայտնութեան ճշ-
մարտութիւնները և խեղճմտանաց վը-
կայութիւնը մէն մի անմահ սրբեր ան-
գաղտնի պիտի կեղեքեն և անսպաս-
պիտի կրճեն, աստաշաւանաց դպացման
բոցը և անդեալ չարեաց անգուռ յի-
շաւակութեան անէջ հօւրը շարու-
նակ պիտի տոցարէ թշուառ հոգին,
քանզի մարդուս կենաց օրերուն մէջ
յիշողութեան մէջ մտած բան մի չի կայ
որ մտքէն խաղառ ելնէ, պիտի գայ որ
մի որ խիստ յոռակ ու պոյճառ ամեն
բան պիտի յիշէ. ուրեմն մարդ փոքր
հաւակէն մեծ ջանքով վարժելու է
իւր յիշողութիւնը սուրբ, ընտիր, բա-
րի և աստուածային տեղիներով, խոր
խորդներով և գործքերով լեցնել:
Բան թէ զայլը ու աղանդի յիշատակ-
ներով, սակայն մարդ ինչպէ՛ կրնայ զայս
ընել. եթէ ոչ գիշեր ու ցերեկ Աստու-
ծոյ օրինաց վերայ խորհելով, զանա-
քնելով և նոցա հնազանդելով: Պէտք
չէ բնաւ ներել որ մեր քով մեղան-
չական խօսքեր լինին, և անտուրբ խոր
հրդոյ պէտք չէ երբեք անդի տալ որ
մեր մտաց մէջ մտառ գանեն ու մեր
խորհուրդները դրաւեն, քանզի եթէ

անգամ մի թոյլ ատմէ մէկ մոլեկան
խորհրդոյ որ սարդի ներս մտնէ անկէ
վերջ հաղարաւորներն ներս կը թափին
ու կ'առաջնորդեն գործնական մարդ-
թեանց և արգելք կը դառնան բա-
րութեան օձեւան լինելու, փասն զի
«Թիւր խորհուրդներն զմարդ Աս-
տուծմէ կը զանեն», և չոր անձին
մէջ ու մեղքով վարուող մարմնոյ մէջ
խնայողութիւն չը մանէր ու չը բնա-
կիր»:

Հայոց մատաղատունի սերունդ,
աղբին աղագայ յայտեր, ի՞նչ է այդ
ձեր արմատը կրծող և կենսական հիւ-
թը ծծող որդի, որ ձեր ազատ ու
կանոնաւոր աշուտը և անարատ ու
յուշիկ զորդացումը կ'արդիլէ և կը
շխտէ, որ ձեր սիրուն վայելչութիւնը
կ'եղծանէ և ձեր սիրոյ պատշգոյնը
վաղաթաւամ կը թոթափէ, որ ձեր
պտղատու գործութիւնը կըսպառէ և
ղձեղ յամենայնի անպիտան կ'ընէ:

— Այդ ձեր ձեռքերն ու մտը-
թիւններն են, այդ ձեր հեշտախ-
տութիւնն ու վախճ յանկութիւննե-
րն են, որոց վերայ խորհլն անգամ
հալ ու մաշ կ'ընէ, կը չորցնէ ու կը
մախք կը դարձնէ ձեր հրաշակերտ
կաղմութիւնը և հիւանդութեանց բը-
նակորան կ'ընէ, մը մտոյ հաղա սր
այդ կրկն թեւադրութեանց գործով
ալ հետեւէր ինչ և իցէ միջոցներով
զորս ձեր յիմարութիւնը, յնորքը և
չոր ընկերներուն խորհուրդները ձեզ
կը թեւադրեն: Սիրուն որդեակք, կառ-
ղած դաղանէ փախելու պէս խոյս տը-
ւէք ատնցմէ, դոքա ձեր բարեկամնե-
րը չեն, «Բարեկամ մի, կ'ընէ իմաս-
տասէրը, շատ աղէկ կուզէ մեր առա-
քինութիւններուն օգնել: Բայց ոչ թէ
մեր մտքութիւններուն, գնեղ ետ կը
կեցնէ նաև այն ամեն բաներէն որ վա-
յելուչ և զաւթին հակառակն են, և թէ

որ չի կրնայ զմեզ համագել, կ'ըսէ, դու չես կարող զիս միանգամայն շողոքորթու բարեկամ ունենալ. պէտք է օգնել բարեկամին անոր գործքերուն մէջ, բայց չէ թէ անոր յանցանքներուն մէջ ալ ։

(Հարանայութեան)

ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ

ԿԱՆԱՆԾ

(Հարանայութեան, տես թիւ 7.)

() Բնական համար, երբ մայր մը իւր զաւակի բնական հաճաքը լեցնելուն համար ծաղկոյ կ'իջնէ՝ իւր գտարիկի ձեռքէն բռնած վարդ մի կամ շուշան մը կը կրտսէ իւր զաւակի վարդանման ճակատին վտրդ մը աւելցնելու համար, անոր վարսերու, անոր խաբրիկ մաղէքու մէջ դնելու տուն, ըսէ իւր սիրելի աղջկան տնւ իմ սիրուն զաւակս այս ծաղկոյ ի՞նչ ազնիւ հոտ ունի ու գոյն, և ի՞նչ գործանալի է, թէ որ մենք ուղէնք այսպէս մէկ հոտ չինել, նախ տարիներ պէտք է. երկուրդ թէ որ նմանցները հոտ կը սրտիս, կամ անոր գոյն, թող անոր բնական կենդանութիւն, որ եթէ մէկը յանդգնի ընեմ ըսելով յիմար կը լինի, այս դեղեցիկ վարդը մի է չիներ, ուրեմն իմ աղնիւ աղջիկ ըսէ տեսնեմ, թէ որ չես գիտեր սորու եցնեմ քեզի, Այս տեղ մօր սքանչելի աստուածախօսութեան տաճման կրնդ արծալի, կրնայ ըսել երկիւղած խօսքերով, թէ այն Աստուած, որ զիս և դքեղ ստեղծեց է, զի մենք ասկէ քառասուն տարի առաջ չկայինք, ինչպէս որ այսօր կանք, ու դու սիրուն աղջիկս ասկէ վեց տարի առաջ ո՛չ կայիր և ո՛չ կը տեսնուէիր, այն երկերի Աստուած,

որ զիս դքեղ և այս բովանդակ աչքի և մտաց տակ իյնալու բաները ստեղծեր է, ու սիրելի մօր մը նման մեր վրայ ինամբ ունի, թէ որ անոր խնամք մէկ ժամ մէր վրայէն սրտիս, իսկոյն կ'օգնանամք, այսինքն կ'ըլլամք ինչ որ առաջ չէինք, դու որ ինձ համար կենդանի վարդ մն ես կամ շուշան այն մեծ Աստուծոյ ձեռքէն ելած ես, կը տեսնես այս վարդը այս վարդի հոտ բոլոր մաղդիկ ժողովին մէկ տեղ, երբ նա չիտայ անկարելի է որ տան, ասոր այս սիրուն գոյն, որ քու այտերէն ալ գեղեցիկ է, Աստուած է դերք անոր վրայ, գիտե՞ս աղջիկս անոր մեծութիւն ու զօրութիւն, այս երկինք ու երկիր որ կը տեսնես սքանչան մեծ է, անոր ձեռքին մէջն է, անոր խնամքով կը շարժին ու կը կենան, մեր իսկ սիրտը ու հոգին անոր ձեռքն է, նա մեզանէ, հեղութիւն, խոնարհութիւն, սէր և օտար երկիւղ կը պահանջէ, ու ան ալ մեզ համար. զի մենք այս ծաղկի տէս չենք, որ զմեզ իրողւածով պէս ոչնչաւնամք, մեր մէջ բան մի կայ, որ Ար. աստուծոյ մեղի տրուած է որն ոչնչանալ չունի, չի մեռնիր ու չի սրտիս, այն բան մեր հոգին է, այն է որ զմեզ քարերէն, հողէն, ջուրէն, ծաղիկէն, կովէն ու թռչուններէն կը տարբերէ, մենք որքան որ այս մարմնով, ուտելով ու խմելով կովին և ձիուն և ուրիշ կենդանեաց տէս ենք խօսքով ու մտքով անոնցմէ տարբեր, անոնք ուտելու քը նանալ մինակ գիտեն, իսկ մենք ուտելու եղանակն անգամ կը մտածենք որն մեր հոգիին աղբիւնքն է ։

Արբ իմ սիրելի աղջիկ, քիչ մի ևս մեծանաս ու դուռ ալ ինձի պէս զաւակ ունենաս, կը դիմնաս այն ատեն, թէ հոգին ի՞նչ է մեր մէջ և թէ նա ի՞նչու չօգնեցնար ու չի մեռնիր, հիմա խօսքս Աստուծոյ վրայ է ու անոր ուղածնէ

բուն անոնց վրայ խօսիմ, Մատուած, ինչպէս որ դու զիս մայր կը ճանչնաս ու կը սիրես, այն պէս ալ բովանակ տիեզերա զանի իրենց ստեղծող կը ճանչնաս ու կը սիրեն, իմ ազգիկ, դու զիս ինչպէս կը սիրես քեզի ծնելուս ու սնուցանելուս համար, այնպէս և ես զՄատուած կը սիրեմ ինձի կեանք որ նուեղ և զքեզ ինձ տալուն համար, ու դու պէտք է որ զայն սիրես ու վախնաս անկէ չարիք մը գործածող ատեն, սիրես զանի ու խնդրես անկէ ու ժը, բարիք մը լրտածող ատեն գոհանաս անկէ :

Մատուած, իմ սիրելի դստրիկ միշտ սրտիդ մէջ պահէ, որ լաւ ապրիս, սրտիդ մէջ կենալու մէկ հասիկի միջոց սա է, որ միշտ հեղ ու խոնարհ լլլաս, զքեզ ուրիշ աղջիկներէն վեր չդնես, այլ թէ բարիք ընելու մէջ շատ պսկիտս մնացած անոնցմէ : Թէ որ խոնարհ լլլաս իմ սիրելի աղջիկ միշտ Մատուած մտադր կերթնայ ու քու հետ սիրելի չօր մը պէս կը տեսնուի, երբ միտքդ զանի տեսնէ անհնարին բերիլու թիւն կուենես : Կուղեմ որ ես մէկ օր մը քեզմէ հեռու կենամ, ս, ուստի պէտք է որ այնպէս և չուղես մէկ վայրկեան անգամ զանի քեզմէ հեռու կենայ : գիտես սիրելի աղջիկս, այն շար աղայքը ու վատ աղջիկները ինչու կատենք : որովհետեւ անոնք աստուծոյ ուղած չեն ըներ, ու Մատուած ալ անոնցմէ հեռացեր է, անոր համար անոնք իրենց վրայ սիրոյ բան չեն ձգած, ուստի չեն սիրուիր, թէ օր դու կուղես որ միշտ զքեզ սիրենք ես և հայրդ և եղբայրներդ պէտք է նախ և առաջ դու զՄատուած սիրես՝ որ քեզ կեանքը տուած է նա՝ որ կը խնամէ զքեզ, նա որք տիր մէջնէ ու հոգւոյդ հետ : նախ զանի սիրելու ես ու անոր առաջ երեսի վրայ ի յետիւյ՝ որ բանի միտքամ ըսելու

եւ, իմ բարի ու երկնաւոր Հայր որ երկնքի մէջն էս : քոյ սուրբ անուէր ինչպէս որ սուրբ է թող ինձմով ալ սուրբ լլլայ : քու մէկ հասիկ թագաւորութեան տակ թող որ ապրիմ ինչպէս որ քու հրաման տիեզերաց վրայ անգարծ է : Թող իմ սրտիս ու կամայցս վրայ ալ այնպէս լլլայ, իմ մշտնջենաւոր սնունդս ինչպէս որ յանդոյէ կեանքս սուսիր մեծ առատաւորութիւն տուն և մի խնայեր, մեր թեթեւ տարտառան յու թիւնները կ'աղաչեմք բանի տեղ մի դնել ու կարեւորութիւն մի տար, այս մենք քեզմէ խրատուած ու կերկնաւոր Հայր կը թողնենք մեր դէմ տարտաւոր գտնուղներուն, ու դու որ գիտես մեր դիւրապէկ յոյսը ու հաւատքը, ուստի ցմեզ աշխարհիս փորձութե մի մասնենք, եթէ քու օրհնեալ կամօք կը մտանես : մեր յոյսը ու հաւատքը մեր մէջ ամրապնդէ, որ ասորինք չարի որդայթներէն, քեզի փառք յու խաւանս ամեն :

Իմ սիրելի դստրիկ, կը տեսնես այս սիրուն շուշան ասոր պատուական գոյնը ու անուշ հատաւանց մեր երկնաւոր Հօր կամաց չի լիներ, նա է որ կը խնամէ, ս, միայն ծաղիկներ, ծառեր ու բոյսեր, այլ ամեն արարածները ամեն օր ամեն վայրկեան անոր խնամք կը վայելեն յետին բոյսէն ու ամեն մանր ձձիկէն, մինչև արեւ ու լուսին ու երկնից այն մեծամեծ լուսաւորներ միշտ անոր օրինաց տակ ու անոր սուրբ կամօք կը շարժին կապրին ու կը վերջանան, իմ սիրելի աղջիկս, գիտցիր որ անոր այն բան մեծութեան հետ մէկ սրանցելի յառկութիւն մի ունի, այն է, միշտ ապաւզայն կը տեսնէ, ու գաղանկքները կը ըննէ, ու բան մի չք կ'այ, որ անոր աչքէն ծածուկ մնայ, դու՝ իմ աղջիկ ասկէ վերջ միշտ միտդ պահէ ու վախճիր անկէ, որ ծածուկ ս, գէշ բան մի

անգամ խորհիս կամ գործես : Թշու-
չուններ , գաղաններ , անասուններ ,
թէ որ աւելցունեմ բոյսեր ու տունիկեր
կարելի է որ չեմ սխալիր , անոր անուն
կ'օրհնեն , անոր աղօթք կընեն և իրենց
նստանք կը խնդրեն ու նոյնպէս իմ
աղջիկս մեր պարտքն է անոր սուրբ ա-
նունը օրհնենք ու փառաւորենք , ա-
ղօթիւք որ մեր ձայնը լսէ , լսելով բզ-
մեղ պահէ պահպանէ :

Արեւի աղջիկս խօսքս այսքանով
չի լինար այլ թէ ծաղիկներուն նկատ-
մամբ այսքան բախ , իսկ երբ դու ու-
զես որ աւելի մերերկնաւոր Հօրսիր յն-
վայքեղ խօսիմ , պիտի զմայլիս ու սիր-
աբար հոգիդ քենէ պիտի բռնի թռչի
անոր սուրբ աթոռին առաջ ու պիտի
գարի անոր պատուանդանին , ուխտէ
մեծ սիրով միշտ սիրել այնպիսի Հայր
մը , այնպէս բարի Մարտիչ մը ու անոր
մէկ հառիկ որդին Յիսուս Քրիստոս
որ մեր սիրոյ համար զմեզ փրկելու ,
սիրով մահուան բաժակը առած է ,
ու մեր կեանքը իւր մահով գնած է :
Արեւի աղջիկս գիտեմ որ լսել կուզես
ու ես ալ պարտք ունիմ քեզ ըսելու ,
ուրեմն այս աղնիւ բարունակի առկը
նստիւք քեզ մի ըստ միովէ պատմեմ թէ
մէնք ինչ ենք :

Մենք բոյսերէն ու կենդանիներէն
դերագանց արարած մի ենք , մեր մէջ
բանական հոգի կայ , ինչպէս որ պահ մը
առաջ բախ քեզ , այս բանական հոգին
ամուռ է , ինչպէս որ Մատուած սկիզբն
ու վերջ չունի , նոյնպէս մեր հոգին
իւր սկիզբ կանէ Մատուած ու վերջ
կունենայ առ Մատուած լսել կուզեմ
վերջանալիք չունի , կենդանին այն է
կով ու ձին , գառնուկն և այլն , որոնք
որ կամին կը շարժին ու կապրին այն
բան է անոնց կեանքը , իսկ մեր այնպէս
չէ , մենք այս կեանքի մէջ ուրիշ ան
վերջ օրմը ալ կուենենաւք , և այն ան-

վերջ օրը ձեռք բերել մեր կամե-
ցողութեան տակն է , մեր ազատ կա-
մօք կը զատենք : Արեւ կերպ է այն ան
վերջ օրը մեզի համար , երբ մէկ աղ-
ջիկ կամ աղայ իւր ծնողաց բարի խրատ-
ներուն կը լսէ , ինքը բարի ըլլալու
կը ցանկայ , և միշտ բարի բարի
գործքով կը քայլէ , այն է՝ երբէք ուրիշին
փաստ չի տար , սաւառ չի խօսիր , եր-
գում չիններ , չի հայհոյեր և այլն՝ այն
է որ անվերջ ուրախութեան մէջ կը
մանէ օր մը , իսկ այն որ բարի խրատը
կը մերժէ , չարը կը սիրէ , ընկերու-
թեանց զոռանք կըլլայ , ու իւր բարի
Մարտիչ ներկայութիւնը ոչ ինչ կը
համարէ , օր մը անվերջ թշուառ ու
թեան մէջ կը մանէ , ուրիշ կարելի չէ
ազատիլ : Այս մեծ և նշանաւոր խօս-
քերս կարելի չէ որ ի միտ առնես , մին-
չե որ քեզի մեր սկիզբը չը բացատրեմ
ու մեր թշուառութեան վարագուրը
աչքիդ առաջ չը բանամ :

Արեւի աղջիկս , այս բովանդակ բա-
նէրը , որոնք որ աչքիդ առաւրկայ կը
լինին , ու միաբոյ կրնայ բռնել , այն
ամեն մեր երկնաւոր Հայրը իւր միա-
ծին որդւոյն և Սուրբ Հոգւոյն հետ
վեց աւուր մէջ չեղածէն հրամայեաց
ու եղեր են , ասոնք ամենշ Մատ-
ուած մէկ “ եղևյի ” յըլայ լսելով եղեր
է , այս լոյսը որ ամեն բան մեր աչքին
կը լուսաւորէ դոյն կուտայ և ձեռ ,
տեսակը կըդատենք անով առանց դիմ-
ուարութեան , անոր առաջին հրամա-
նով եղած է , արևն ու լուսին և աս-
տեղները ” որոնք դիշերունան երկնից
զարդն են , չորրորդ օր արևու հաւաք
ու մէն հրամայեց ու հաստատուեցան ,
բոյսեր , ծառեր , անասուններ , գա-
ղաններ , թռչուններ , ձուկներ և ամեն
բան լոկ ասաց ու եղան , հրամայեց ու
հաստատուեցան , բայց ի մարդէն , վեց
աւուր մէջ ամբողջ եղած են և անոնց

կարգ առ որևոյ ածաւմի ու շրջան իւր
անհաւե հանձարի օրինաց տակը կը
դառնան քնն կերպով: զի ինչպէս որ
առաջին օր և առաջին ժամ էր արեւ
նայն է և այսօր և միշտ, անոր ուր
այ կենդանիք, բայտեր իրենց յաջորդաւ
կան շրջանի մէջ. դու սիրելի աղջիկս
երբ տանմի տաճարի մի գեղեցիկ և
հսկայ շէնքը ու ձեռքը անտես անոր
ճարտարապետին վրայ զարմանքդ չաւ
ւեցնար, ու չեմ սքանչանար, հապտ
չեմ զմայիլը: Երբ այդ տիեզերք ու իր
մէջի բովանդակ գործերը որոնք Աստուծոյ
հրամանով եղած են, աւելի
սքանչելին այն է, որ միշտ և շարունակ
անոր սուրբ օրինաց սակ կրկնորդուին
ու կը հիննան առանց իրենց տեսակ
և ձեւ կորսնցնելու: Չուշան ու վարդ
տեսար, այս տարի ինչպէս որ ծաղիկցան
զմեզ գաւարձայտ ցին ու թառամելով
սիրտերինս կտորեցին, յորձող տարին
ալ նայեցէս պիտի ծաղկին, կամ այն
տրամադէն, կամ անոր ունեւէն, կը
տեսնեն աղջիկս, անոր մեծ հանձարը որ
չափել անկարելի է. զի սերմը ստեղծ
ուած է ծաղկի մէջ, ծաղիկը լրացած է
ունդը սերմի իր մէջ նայեցէս և կենդա
նիք, զի երբ գառնուկը իւր մօրէն կը
ծնի, իւր մօր սրբին է, ու իւր գառ
նուկին մայր, որ ժամանակը իւր վարաւ
գաւրին տակը միշտ ծածկած կը պահէ,
ու նայեցէս և դու իմ աղջիկս երկու
նշանակուած թիւն ունիս. իմ գաւակնէս
ու իմ թուան մայր, եւ ալ քեզի պէս
էի իմ մօրքու մամուդ, անոնց վրայ
ուշի բաց, սիրտդ պտարտատէ այն
բարի Աստուածը սիրելու ու անոր
գործաց խեղամտերը, ու անոր կամաց
հետեւելու, որուն վաղձան անկերջ
օրերուդ երջանիւթ թիւն է:

Այս վեց աւուր Արարչութիւն
կրսեն, որուն մէջ երկինք ու երկիր աւա
նոր մէջի բոլոր գորգերով եղեր են Աս

տուծոյ հրամանին համեմատ: Այս վեց
աւուր մէջ մենք ալ սկիզբը ունինք ու մեր
սկիզբը վեցերորդ աւուր ամեն բանէն
վերջն է, թէ որ Աստուածաշունչ գիրքը
կարգաւ կարողանաս, ու սխալի պէս
կարդաս կ'տեսնեն հոն, ու ետ ալ միտքդ
տանելու չափ պիտի խօսիմ քեզ ու
դու մարէդ չ'հանելու չափ պիտի
գգու շանաս. զի իրբեւ համար պիտի
պահանջեմ քենէ թէ որ լաւ պատրաս
խանես անուշիկ շրթունքներդ պիտի
համբուրեմ ու գքեղ արտիս վրայ պիտի
սեղմեմ ու վարսերդ պիտի գգուեմ. զի
դու սրտիս ուղածին պէս դաւակ կը
լինիս, Աստուծոյ սիրելի, ու մարդ
կային ընկերու թեան անդամ, մեր երկ
նաւոր Հայրը ինչ որ ուղից որ քրան
իմ սիրելի աղջիկս, մէկ խօսքով ու
“ եղցի ” բառով կը վերջանար, ու
կըլար, ինչպէս որ Հայրդ երբեմն
քեզ ակնարկելով մը կիմայնէ, թէ
ջուր կուզէ, ու դու շուտով անոր
հրամանը կը կատարես անոր ջուր տա
լով, այսպէս ալ երկնաւոր Հօր ակնարկ
այս ամեն գեղեցիկ արարածները աւ
աւջ բերած է, բան կուգայ մեր խան
ճարներին, ու վերջն արարածին մար
դուն. հոս կանկ կառնեմ ու քահու
թիւնս Տէրոյ կը նուիրեմ որ ամեն գե
ղեցիկ արարածները սակ բանիւ ա
ւաւջ բերած է, խիղճդ ու նայեցէս,
այլ խորհրդով ու դործով. ո՞վ Աստուած
ամենակարող, ի՞նչ է բանաւոր սրգը որ
այսքան կարեւորութիւն կուտաս, մի
թէ քո անթիւ փառաբանաց մէջ
մարդկանց պէս աղնիւ ու սրտու ախան
չ'կայ, որ մարդն այսպէս կը վեւեմացնեն,
տես սիրելի օրնորդս անոր մեծ սէրը
անորը մեծ խնամքը. ուստի միշտ դո՛ւ
եղիր որ ամենաբարի եւ խնամոյ
Հայր մի ունիս երկինք ու սրտիդ
մէջ և ամեն տեղ, սերմն ժամ
է սիրելիս և քո խանձարու բին մափի

նանք ու պատկառանք բանանք եւ հիանանք իսկ անոր վրայ . տես մեր երկնաւոր Հայրը ինչ կրնէ, կը հրաւիրէ «Յիսկայ արապուք մարդ ըստ պատկերի մերում եւ ըստ նմանութեան», որոյ հրաւեր կը կարգայ այս ամենի մաստ, ամենակատարեալ Հայր, իւր ճոցածին բանին, իր միակ որդւոյն, որուն սէր ու գութը արա պիտի խօսիմք եւ իմ սիրելի աղջկա, ալ որոյ կը կանչէ իւր մշտնջենակից սուրբ Հոգին, ասոնց միասնական Մտաւորութիւն անուն կոչուան մեր եկեղեցւոյ սուրբ Հայրք, ու ասոնք Հայր և Աղբիւս սուրբ Հոգի մի են, ասոնց վրայ մարդու խօսքը կը պահսի ու իմաստ ունիչ կը լինի, դու այս երեք պաշտօնը միասնական պարտք և հարկ ունիս, ճառերու ոչ երբեք, զի այն մասնակցութիւնը քերականութիւնն ու շառաւիղները պարզ աչքը քննել, խեղճ աչքէ կենիւն ու ունիչ կը շահի, զի անոր խանձող շառաւիղները ու ճառադայնութիւնը աչքին վրաս կը պատճառեն, աղէկ է արեւու ջերմութեան տակ աճիլ ու անոր ընդ ու արդատաւորութիւնը վայելիլ, իսկ անոր նստել, այն է զոյն քննել միշտ յիմարի գործ է :

Արեւի աղջկա կարգ մեր նախահայր լինելոյն հասաւ, ուշդ բաց տես թէ մեր բարի Մտաւոր ինչ կրնէ, նախ մէկ ամին ճառերով զարդարուն պարտեղ մը կը անկէ արեւելքի մէջ, ու հող կառնէ երկրէն և կը լինէ այն հողադանկուած մարդ, մարդը կը լինի կենդանի, ու կը փչէ անոր երես իր անասուն և սուրբ շունը, կը լինի մարդը հողի կենդանի, այն է բանաւոր, իրեն պէս իր պատկերի նման կրնէ Մշակ, մեր նախահայր անունը Մշակ է աղջկա, աղէկ միտք պահէ . ո՛հ ինչ սիրելի է մեր սիրտը, Մտաւոր հող կառնէ ու այն հող կենդանի կը լինէ,

ու իւր շունը կը փչէ անոր մէջ, մարդ կը լինի բանաւոր ու Մտաւոր պատկեր : Այս առաջին մարդը միասնական պարտիդի մէջ կը գնէ, որուն անունը Մշակ կամ գրախոս էր . այս առաջին պատկեր իմաստութիւն լինում բանաւոր մեր նախահայրը Մշակ գրախոս որ իրեն օգնական մը պատկերակից մը կը պահսի, ու Մտաւոր արդէն կուգէր անոր օգնական մը ապա անոր վրայ թմբուցութիւն մը դրաւ, այսինքն քնացաւ Մշակ մեր բարի արարիչ անոր կողէն հատ մի հանեց ու անոր պէս չքնաղ կայս մի ստեղծեց, ու կենդանութիւնն առաւ, երբ մեր նախահայրը արթնացաւ իրենքով իրեն պէս մը գաւառ բերով, ահա հիմայ իմ ոսկորէն իւր ոսկորը ու իմ մարմինէն իւր մարմինը, անկիայ թող կնիկ կանչուի, զի որովհետեւ մարդէն երաւ, ու այս չքնաղ աղջկան անունը Մշակ գրաւեցաւ, որ կենանք կը թարգմանուի, այս առաջին մարդ և առաջին կին մեր արմատներն են, ու ասուցով է որ մենք առաջ եկած ենք, մեր խանձարուրը այն Մշակն է, այն գրախոս, որուն մէջ կենանք ունենցանք և թշուառութիւն ճառ շարկեցինք : Արեւ մինչև հոս լսեցիր սերունդ աղջկա, անշուշտ և զարմացար թէ Մտաւոր մեծ սիրոյն վրայ, թէ մեր սիրեալ վրայ, և թէ այն անմեղ երիտասարդին Մտաւոր ձեռքէն ելած մարդուն ու սիրոյն կուսին սքանչելի Մշակին վրայ, երեւակայէ, երբ մէկ չգտնուած պարտիդի մը մէջ չըբնաղ ու լուսաղգեստ անմեղութեամբ կայս մը ունայնպէս և և րիտասարդ մը ձեռքէն, այն աննման պարտեղը իրենց թեթեւ ոտից տակը զուարճանայ և երկնից տէրը իւր սուրբ և սքանչելի փառքով դիմէ հոն իւր սիրելեացքով ալ անկէ աղէկ բան կայ, հարկաւ ոչ պիտի բռնուի :

Ա. Գ. Ա.

(Երանանքի ?)

ՀԲԱՇԱԼԻ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆ ԿՐՈՆԻ

Ստորով փոխադրուելով նախնի ժամանակները, երբ ամեն ազգերն կռապաշտ էին, կ'ենթադրեմ թէ այն վայրկենին, յորում Յիսուս սկսաւ շրջել Յուդայի երկիրը իր կրօնը քարոզելու համար, իրեն դէմ ելած բոլոր աշխարհի յարգած գիտութեանց մէջ խիստ ներհուն փիլիսոփայ մը. և դիցուք թէ այդ իմաստասէրին հետ հետեւեալ խօսակցութիւնը ընէ:

«Ի՞նչ է, կը հարցնէ Փիլիսոփան Յիսուսին. ի՞նչ է քու գիտաւորութիւնդ, որ այդպէս կը շրջնա Յուդայի քաղաքները եւ գիւղերը ժողովրդեան նոր վարդապետութիւն քարոզելու: — Իմ գիտաւորութիւնս է, կը պատասխանէ Յիսուս, բոլոր աշխարհի բոլորը վերանորոգել. ամեն ժողովրդաց կրօնքը փոխել. անոնց Աստուածոց պաշտամունքը եղծել, որպէս զի ճշմարիտ Աստուծոյն երկրպագանեն. և որչափ ալ դարմանալի երեւի իմ ձեռնարկս, կը հաստատեմ թէ պիտի յաջողի:

«Բայց մի՞թէ դուն աւելի իմաստուն ես քան զՍոկրատ, աւելի՞ պերճախոս քան զՊլատոն, աւելի՞ ճարտար քան այն ամեն գեղեցիկ հանճարները, որոնք Հռովմայի և Յունաստանի փառքն են: — Իմ պարծանքս չէ մորեկոյսն իմաստութիւն ուսուցանել. կուզեմ մանաւանդ ապուրջուցանել թէ այդ իմաստնոց պոնծացեալ իմաստութիւնը յիմարութիւն է. եւ այն վերանորոգումը, զոր անոնցմէ ոչ մէկը համարձակեցաւ և ոչ իսկ քաղաքի մը մէջ փորձել, իմ կամքս է որ ամբողջ աշխարհի մէջ գործադրուի իմ և աշակերտացս ձեռամբ:

«Բայց քու աշակերտներդ իրենց տաղանդով, իրենց վարքով, իրենց արժանաւորութիւն եւ հարստութեամբը

պիտի կարողանան տնուէլ այնչափ մեծ պայծառութիւն մը, որ դերազանցեն Զենոնեան, Ստոիկեան և Պէրիպատիկեան ձեմարանները, պիտի կարողանան դիւրաւ իրենց ետեւ ձգել: — Ոչ, իմ առաքեալներս ոգէտ և աղքատ մարդիկ պիտի ըլլան. ժողովրդական կարգէ և աղքատ Հրէաց, որուն միւս ամենուն առջեւ անուանարկ ըլլալը յայտնի է: Եւ սակայն իմ կամքս է, որ անոնց ձեռքով յաղթահարեմ փիլիսոփաները եւ աշխարհի հզօրները, ինչպէս նաեւ բազմութիւնը:

«Սակայն դոնէ պէտք է որ Սոկրատանդրի և Պետարու լեզուներէն աւելի զօրաւոր խումբեր ունենաս, որոնք ահ և ստիպում տարածեն իրենց ընթացքին վրայ և ամբողջ ազգերը արամադրեն քու ռաիցդ առջեւ խնայք հելու: — Ոչ, ըսածներէդ և ոչ մէկը իմ խորհուրդիս մէջ չը կայ. ես կ'ուզեմ որ առաքեալներս դառնալիներու պէս քաղցր ըլլան. զիրենք սպաննել ուղող թշնամեաց չի հակառակին. եւ իրենց մեղք պիտի սեպեմ, եթէ իմ օրինացս իշխանութիւնը հաստատելու համար սուր քաշեն:

«Ուրեմն յոյս ունիս թէ կայսերը, աւագանին, դատաւորը, կուսակալը իրենց բոլոր կարողութեամբը պիտի յաջողցնեն քու ձեռնարկդ: — Ոչ ամեն իշխանութիւնը ղէնք պիտի առնուն ինձի դէմ. իմ աշակերտներս յատեաններու պիտի մատնուին. պիտի ըլլան ատելի, հալածեալ և մահուան դատապարտեալ. և ամբողջ 300 տարի ամեն ճիգ պիտի թափուի իմ կրօնքս և աշակերտներս արեան հեղեղներու մէջ խեղճելու:

«Բայց ի՞նչ հրապուրիչ զօրութիւն պիտի ունենայ այդ վարդապետութիւնը, որ կարող ըլլայ իրեն քաշելու բոլոր աշխարհ: — Իմ վարդապետութիւն

նրա սրտատխանեց Յիսուս, անբարե-
նեղի խորհրդոց վրայ պիտի լլըայ, անոր
բարոյականութիւնը մինչեւ յարգ ա-
ւանդուածներէն աւելի մաքուր պիտի
լլայ: Աշակերտներս պիտի հաշակեն,
որ ես մնալի մէջ ճնայ, թէ ազքաւ
և վտակիր կեանք մը վարեցի, և պի-
տի կարենան աւելցնել թէ ես խաչին
վրայ հոգիս պիտի աւանդեմ, որովհե-
տեւ այդ տանջանքներով պիտի կրն-
քեմ իմ վախճանս: Այս ամենը բարձ-
րաձայն պիտի հրատարակուի, ամենքը
պիտի գիտնան այդպէս լլըալը: Բայց
և այնպէս, ինձ որ քեզ հետ կը խօսիմ,
որ մը աշխարհս երկրորդութիւնն պի-
տի մատուցանէ:

“Ըսել է թէ պատասխանեց Փրկի-
տիւնս վերջապէս խղճալի ձայնով մը,
դու ան ունիս անգետներով իմաս-
տունները լուսաւորել, ակտրներով հը-
ղորները յաղթահարել, կրկն գէմ պա-
տերազմելով բազմութիւնը քեզի ձը-
գել: Վշտոց, նախապանայ, արհամա-
րանայ և մահու խրատմամբ աշակերտ-
ներ ստանալ, գլորել Ալիմպիտի բոլոր
Աստուածները, որպէս զի անոնց տե-
ղը դու սրաշառխա: Դու կրտես թէ
պիտի խաչուիս իբրեւ չարագործ մը
և իբրեւ անարգ գերի մը: Ծ'ն անգը-
քու խորհուրդդ ուրիշ բան չէ, բայց
եթէ յիմարութիւն եւ հասարակու-
թիւնը զայն ըստ արժանւոյն պիտի
դատէ ծանախելով: Այս ձեռնարկիդ
յաջողութեան համար պէտք է որ
մարդկային բնութիւնը վերածուլուի,
և արդարեւ քու առաջարկած միջոց-
ներով բարոյական աշխարհի վերական-
դանութիւնը այնպէս անկարելի է,
ինչպէս նիւթական աշխարհիս վերա-
կազմութիւնը, մանուսնդ թէ քու
ձեռնարկիդ յաջողութեանը հաւատ
լինձացելէն աւելի գիւրբին է կարծել
թէ, մէկ խօրով կորսող ես աշխարհը

վեր ՚ի վայր ջրջել և հաստատութենէն
արեւակը և ստաղերը վար գլորել:

Ահա այսպէս կըմբռնեմ, որ խոր-
հած և խօտած լլըայ Փրկիտիւնս մի, ու
բուն Յիսուս յայտնած լլըալ հեթա-
նապան աշխարհները բրիտաննեւ
թեան դարձներու գիտաւորութիւնը,
և անաարակցոյ անոր յաջողութիւնը
այնպէս անկարելի էր, որ անշուշտ
մարդկային բանականութեան նկատ-
մամբ Փրկիտիւնս ըստծը ըստ ամե-
նայնի իրաւացի էր: Եւ արդ ճշդ ի-
կատարուելոյս այն, որ ըստ մարդ-
կութեան անկարելի էր, մարդկային
խնտաութիւնը ամօթահարեցաւ, ա-
մեն սովորական գաղափարները վեր ՚ի
վայր ջրջեցան, խաչի յիմարութիւնը
տիեզերաց վրայ յաղթանակ կանդնեց,
և այս խոյ է անմահ յիշատակարան ՚ի
հաստատութիւն բրիտաննեւթե թէ
երկնային է: Եւ այժմ ալ կրնանք հաս-
կընալ խնտաութեան հեկնակի մը սո ա-
նորինակ եւ աննուանողի խօսքը “Ո՛վ
Տէր, եթէ բրիտաննեւթեան յարեւմտ-
ւը խաբուիմ, ապա դու զիս իսպե-
ցիր, որովհետեւ անոր վրայի եղանե-
րը քու ձեռքդ միայն կարող էր գրու-
մել: Տէր, եթէ պատրաստը ինչ իցեն՝
Դքին եմք պատրեալք:”

ՏՈՒԵՍԻՆՈՒՍ

ՓՈՔՐԻԿ ՆԿԱՏՈՂՈՒԹԻՒՆ ՄԻ

Ինչպէս առ հասարակ մատենագր-
ութիւնը որ և իցէ ազգի մի մտաւոր
և բարոյական զարգացման արդար կը-
շուն է, նոյնպէս կարող ենք տեսլ, որ
Ազգի մը լրագրաց թուոյն առաւե-
լութիւնը, կամ նուազութիւնը նոյն
ազգին ընթերցանութեան ճշգրիտ պատ-
կերն է: Վասն զի երբ ազգի մը լրագր-
բաց թիւն կը շատնայ, ըսել է նոյն հա-

մեծատուժեամբ ընթերցողաց թիւն եւս կը շատնայ, իսկ ընդհակառակն որչափ կը նուաղի կամ նուաղ ընկ թերթերու թիւն, նոյնչափ եւս ընթերցողաց թիւն:

Յաւ է ասել, որ այս ակտուր ճիշդ մտաւ թիւեր մեր Ազգին մէջ ակնեբեւ կը տեսնեմք, վասն զի Տաճկաստանի մէջ հրատարակուած Հայ թերթերու, թէ՛ օրագրաց, թէ՛ պարբերական, թէ՛ շաբաթական և թէ՛ ամսական թերթերու թիւն հազիւ ասան և երկուքի կը հասնի, զոր երեք միլիոն Հայ — ժողովրդեան վերայ բաժնելով 250000 հազւոյն մէկ թերթ կիլ: Նոյ, որոյ մէջէն առ առաւելն էթէ 1 առ 500 լրագիր կարգացող լինի, մէկ թերթն 500 հոգի կարգացող կուենայ, որով բոլոր թերթերու ընթերցողաց թիւն 6000 կըլլայ, այս խիստ հարեւանցի հաշիւէն ակն յայտնի կը տեսնուի մեր Ազգին մէջ ընթերցող նաթեան ինչ վիճակ ունենալը: Ի հարկ է ընթերցողաց նուազութեան կամ առաւել եւս լու է ասել չէաւ թեան պատճառաւ խմբագիրներն նիւթականապէս կը առնեն: Մասամբ այս նիւթական առնէն է պատճառ, որ շատ թերթերու հրատարակ դալը և անյայտիլ մէկ կըլլայ:

Ի՞նչ է քորս պատճառը. — Այն հարցի ըսծման մէջէ բուն նկատուած թեան կէտը: Մեր Ազգի նկատմամբ Հայ — լրագրաց դիտաւոր պարտաւորութիւնն է ընթերցանութեան ճաշակն արթնցնելով ընթերցասիրութիւնը տարածել իրենց բազմակողմանի պարունակութեամբ, երկրորդ՝ որ առաջինէն կը հետեւի, Ազգին յառաջադիմութեան նպատակը լուրջ և լուսաւոր խորհուրդներով: Երբ լրագիրներն այն երկու ետիւն յատկութիւններն ունենան, այն ստեն անպատ-

ճառ հատարակութիւնն եւս մեծ սերունդներով լրագրաց վերայ պիտի բաշակերէ լրագրութիւնն: Քանի որ հատարակութիւնն սեր եւ համարմունք չունի առ լրագրութիւնն, լսել է որ լրագրութիւնն եւս վերոյնշանակեալ երկու յատկութիւններն չունի, եւ իրօք էթէ նկատուած թեան առնուած լրագրաց պարունակութիւնը (քիչ բաշտաւութեամբ) կոտոր մի քաղաքական, զոր Եւրոպական թերթերէն կը քաղեն և որ ոչ այնչափ ազգի յառաջադիմութեան կը նպաստէ, կոտոր մի եւս ազգային, այն եւս շատ քիչ անգամ խրմբագրական յօդուած է, այլ միշտ մասնաւոր անձանց նամակներ, որք աւելի անձնականութեան քան թէ ազգայնութեան պատկեր կը կրեն, անպատկեր սիկ այս է լրագրաց պարունակութիւնը, որով անկարելի է ճաշակ արթնցնել եւ ընթերցասիրութիւնը ընդհանրացնել: Սակայն զարմանալի է, որ Հայ — լրագրութիւնն փոխանակ իւր թերթութիւններն զգուշ և ազգագրութեան ուղղութիւն մի առնելու, միշտ արդարունջ կրնէ հատարակութեան վերայ, որպէս թէ Հատարակութիւնը չի քաջութիւնը զինքը, աւելի Եւրոպական թերթեր կը կարգայ, քան թէ Հայ — լրագիրներ, և թէ յաճախողներ շահելու յատկութիւն չունեցող փերուզակը արանջալու իրաւունք ունի, նոյնպէս մեր լրագիրներն:

Եթէ լրագրաց բոլոր արդունջն հատարակութիւնն ընէ, աւելի իրաւունք ունի, վասն զի լրագիրներն մասնաւոր իրենց իշխումն և պարտաւորութիւնը, մասնաւորաց խնկարկունքը դարձած են, մասնաւորապէս վերջին տարիներուն մէջ շատերն իրենց ծայրայեղ մտխոյմութեամբ ընդգէմ կրճի, բարոյականութեան և իշխան սեռի դատախարակութեան վերաբերեալ այն

սխիւ զայլ թակղական հրատարակութիւններ ըրին, որոյ վերայ հասարակութեան զընտնելը գրգռեցաւ, քան թէ ճաշակն արթնցաւ և այս խնդիր պատճառ, որ լրագրաց ամենօրեայ արտունջներն արարդ ինչ կը մնան, ինչպէս մօլի և անորոշելի քարտէս մը սպառնալից քարտէսներն:

Լրագիրներն կը արանջան, որ իրեն թէ հասարակութիւնը իւր պարտաւորութիւնը չը ճանաչէր չը քաջալերելով զիրենք, ստիպել կը մտնան, որ հասարակութիւնը այդ պարտաւորութեան փոխարէն իրաւունք մի ևս ունի, զոր լրագիրներն կը ժխտեն ընդդէմ իրենց պարտաւորութեանց ժրտումն արտաբաց զանցառութիւնէն թողնել, եթէ կ'ուզեն լրագիրներն, որ հասարակութիւնը իւր արտաբացութեան մէջ կը թերանայ, թող նախ իրենք իրենց պարտիրը ճանաչեն հասարակութեան իրաւունքը, այսինքն իրենց գրիչը թող նորա յառաջագիմութեան նուիրեն, թող ջանան նախ իրենց լուրջ յօդաւածներով հասարակութեան մէջ ընթերցասիրութիւնը տարածել, այնուհետեւ իրենց հասարակութենէն ակնկալած օգնութիւնը ինքնին կը գայ:

Եթէ հասարակութիւնը գանդաւորէր լրագրաց մասին, իրաւունք ունէր, որովհետեւ նա իւր քրտանց վաստակը որ կը տայ, ոչ թէ մասնաւոր անձինք շահելու նպատակաւ, այլ Ազգին յառաջագիմութեան փոքրիկ նը պատ մի առնելու համար. սակայն դժբաղդաբար այսօր հասարակութեան քրտանց վաստակը աւելի Ազգին աղէտից վերայ աղէտը բարդող մի քանի թերթեր կը բուծանէ (խօսքըս ամենուն չը պատկանիր) և զայս հասարակութիւն չը գտար մեծ մասամբ, եթէ զգար անբուական պէտք էր լին

նի ինքից լրագիրներէն, այդ անբուականութիւնը թերեւս ընտիր և ազգօգուտ թերթերու թիւն աւելացնէր: Իրաւ է, որ հասարակութեան խիստ փոքրիկ մասն Հայերէն լրագիր կը կարդայ, մէկ մասն աւելի օտար ազգաց թերթեր կը կարդայ, իսկ խիստ մեծագոյն մասն բնաւ չը կարդար, որովհետեւ ընթերցանութիւնը յարկ եւ արժէք չէ ստացած ցարդ նոյա համար: որովհետեւ լրագրութիւնն ոչ մէկ ժամանակ այս մասին հասարակութեան յորդոր չէ կարդացած, ոչ մէկ ժամանակ ընթերցասիրութեան օգնողներն չէ բացատրած, եթէ ընկեր այս ամենը, այսօր փոխանակ հասարակութեան մեծագոյն մասին փորձաբանութեան մեծագոյն մասն, կամ բնաւ մէկը չը տիրէ գտնուէր լրագիր չը կարդացող: Հասարակութեան այն մասն, որ Հայ լրագիր կը կարդայ, ոչ թէ նոր գաղափարներ, տեղեկութիւններ անտանալու համար, այլ փոքրիկ նախնի զընտնելու մի ունենալու համար, և այս է պատճառ որ զանգուշական թերթի մը տողերն աւելի հաճութիւն կը կարդան քան թէ լուրջ խնամատիր բախանն ու ծանր բարոյական յօդաւածներն: Ուստի այս պատճառաւ բնաւ չը կարդացողներն աւելի լաւ կրնան, քան թէ յստի ճաշակաւ կարդացողներն:

Արդ՝ քանի որ լրագիրներն մեծ մասամբ այս եղանակաւ Ազգին օգտակար չեն եղած, պէտք է օգտակար լինելու դիրք մը առնեն. պէտք է մի փայն թերթ լեցնելու սկզբունք թող լով Ազգին յառաջագիմութեան համար գրեն. պէտք է փոխանակ հասարակութենէն արտնջալու, ջանան ընթերցանութիւնը տարածելով սիրելի առնել թերթերն յաջա Ազգին. ջանալ օգտակար լինիլ Ազգին լուսաւոր և տղջիկո՛հ հրատարակութիւններով:

անշուշտ այն ատեն հասարակութիւնն եւս չք պիտի պահուի իւր քաջութեամբիւնը :

Գ . Ս . Խ .

ԺԱՍՄԱՆԱԿԱԳՐԱԿԱՆՔ

Յունիս 27ին գիշերը տեղեւոյ Վսեմ. Կառավարիչ Քեամիլ բաշան քաղաքին բոլոր Հիւպատոսներն ու Գազդիպուոց Պէրուժի ընդհանուր Հիւպատոս Պ. Ռոսթամը ընթրիքի հրաւիրեց Կառավարութեան պալատը : Պ. Ռոսթամն նոյն գիշեր ժամը 5ին մեկնեցաւ դէպ ի Յոյսէ. իւր պաշտօնատեղին ի Պէրուժ երթալու որուն ընկերացած էին մի քանի Զապիժիկներ և նոյն հարկաւորներ : Վսեմ. Կառավարիչը ի պատիւ Պ. Ռոսթամի իւր ձին տուած էր մինչև ճորաքերանը (որտայ ի պատ) ըստած տեղը տանելու :

— Ամսոյս 6ին Աւսարիւց Կայսեր — և Հանգարացուց Սըքային Տինդեան ասրեդարձի առթիւ տեղւոյս Ֆռան զիտեանք Սուրբ Յարութեան մէջ իրենց եկեղեցին ձայնաւոր պատարագ մատուցին ի ներկայութեան նոյն աւսարութեան Ընդհ. Հիւպատոսին և վախ Հիւպատոսին և բոլոր բրիտանեոց հրապարակոց, այս առթիւ Աւսարիացի Հրէայք եւս իրենց ազգութեանն մէջ Կայսեր կենաց բարեմաղթութիւններ ընելէ վերջը գիշերն եւս ճրագովաւութեան հանդէս կատարեցին :

— 10ին, ժամը 6ին տեղւոյս Պարսից Հիւպատոսը առաջին անգամ իւր Տէրութեան դրոշմը բացաւ ի ներկայութեան Վսեմ. Կառավարչին, եւ բոլոր Հիւպատոսաց : Նոյն օրը Բ. Իբրան հրամանին համեմատ քաղաքէս մեկնեցաւ Սողովմանեան Տաճարի նորոգութեան Տեսուչ Գուտրէթ պէյը,

որոյ պաշտօնն տու սոյմ Վսեմիպուսութիւնը կը կատարէ :

— Սուրբ Տինդեան այրին մէջ պատահած վերջին դէպքին ժամանակ նախորդ Վսեմ. Կառավարիչը հրաման զրկած էր երեք ազգաց, թէ առ մի մանակ մի դադարին Ս. Տինդեան սիւնողարդ մեծ դաւթին մէջ սովորական հանդէսներով անցնիլը մինչև վիճէրուն կարգադրուիլը : Ինչպէս ուրիշ քանի մի տօնի օրեր, նոյնպէս և Վերապահման օրը սովորութիւն կայ մեզ ի հետեւ անորի որ Տեսուչ ժամարար ընելով ի լրանալ Ս. Պատարագին հանդիսիւ նոյն սիւնողարդ դաւթին կարդալով կը տանին իւր խաւցը Վիճերը խողալեղն յետոյ, ինչպէս ուրիշ ազգեր, նոյնպէս մեր Սղգն ալ ուղեցոյս սովորութիւնը կատարել : Յոյնք Լատինոց հետ ունեցած վիճերին պատեհ առիթ համարելով Կառավարութեան ձեռքը ուղեցին այս անգամ մեզ եւս արդիւնէ մեր այս սովորութիւնը կատարելէ, բնելով թէ « նոյն դաւթի իրենց կը վերաբերի, ուստի Հոյք իրաւունք չունին անկէ հանդիսիւ անցնելու » : Ս. Պարսիպարքը բողոքեց և իւր իրաւունքը հրովարտել ներով համատեղեց, թէ Յունաց հետ հաւատար իրաւունք ունենք սուրբ Տեղեոց մէջ մեր Հայաստանեաց Եկեղեցւոյ սովորական ամեն արարողութիւն կատարելու : Տեղւոյս Միւթաւարքի Վսեմ. Քեամիլ բաշայն հրովարտակները ըննելով և թելթղեհէմի բնակիչներէն և Լատինոց վանքէն ստուգելով որ Հայոց իրաւունքն է այս, եւ վերտին վաւերացնելով մեր այս իրաւունքը հրաման ըրաւ, և ամսոյս 28ին Տեսուչ ժամարար ընելով Ս. Պատարագէն վերջը նոյն սիւնողարդ մեծ դաւթին մէջէն բաց իրաւանց և ըստ վաղեմի սովորութեան կարդալով և

հանդիսիւ գնաց խոյր, փախանակ
Վերափոխման աւուր:

Ժառանգաւորաց դպրոցիս ա-
շակերաններէն Յովնանէս Խաչատու-
րեան Վարձակացին իւր դպրոցատեան
կենաց ջրմանին մէջ անխաղաղութիւն-
ներ ըրած լինելով և ամեն կարելի մի-
ջոյ գործադրութիւն վերջը տակաւին
անուղղայ գանուելով ամսոյ 26 ին ևս
խիստ յանգուգն եւ արձանորհ մէկ
գործոյն համար պատմուելով արձակ-
ուեցաւ որոշմամբ Ռուսմանիան խոր-
հրդոյ և հաճութեամբ Ս. Աթոռոյս
Տնօրէն Ժողովին: Սոյն Աշակերտը
աղքատ ծնողաց զաւակ և յետին տա-
ռիճան թշուառ վիճակի մէջ եղած ա-
տեն Քերայի Թաղական Խորհրդոյ միջ-
նորդութեամբ և յատուկ խնդրանոր-
քնդռնուած էր Ս. Աթոռոյս Ժա-
ռանգաւորաց Վարձարանին մէջ 1869
Դեկ: 21. որ տոտէն հազիւ քիչ մի հա-
տարակ ընթերցմունք դիտէր, այն ա-
տենէն ցարդ չորս տարիի մօտ ամեն
խնամք ընդունելով և բաւական ու-
սումնաւանդով հանդերձ տակաւին չէ
կարողացած իւր մանկութեան մէջ տ-
վորած անկրթութիւններն ու բխտ
դաժանութիւնը ուղղել եւ բարոյա-
կանը կարգաւ արել, ի դերեւ հանե-
լով դպրոցական տեսչութեան և ինս-
մակալաց բոլոր ջանքերը: Անմիտ պա-
ռանին օրինաց և կանոնաց ներհակե-
լով, իւր բարոյն եւ ուղղութեանը
համար տահմանուած զգուշութիւն-
ներն արհամարհելով, դայթակրու-
թիւն եւ գրգռութիւն սերմանելով
թերեւս կարծեր է որ լաւ բան մի ը-
րած կը լինի. սակայն կարելի է այժմ
կը յիշէ իրեն արուած խրատներուն
լօրութիւնը և կը համոզուի որ խիստ
անպատիւ էր իւր բռնած միջոցը, կը
գայ որ անարգութիւն եղաւ իւր ան-
ձին, սպերախտ դանուելոյս իւր խը-

նամակալաց դէմ, նոյս սիրտը կարե-
վէր խոցեց իրենց բոլոր աշխատու-
թիւնն այսպէս փճացնելով. եւ յու-
սովի է տակոյն որ այս դէպքը իրեն
խրատ լինելով կը սանձէ իւր կիրքե-
րը և իւր աղաքաց կենաց յաջողու-
թեան և բարօրութեան համար կուղ-
ղէ իւր վարքը:

Տղայի Յոյն տակաւին ան-
հաշտ են, բայց նոյս Միաբանութիւ-
նը զիրենք ուս ինքն յանկույանելու մի-
ջոյներ կը գտնէ: Մի քանի աղքատ
Յոյն մօտ օրերս Միաբանութեան
հետ հաշտուեցան. սոցա հաշտու-
թիւնը Ժողովրդեան խառնութեա-
նը պատճառ եղաւ. քանի ամ-
սոյ 26 ին մեծ բաղմութիւն Ս. Յա-
րութեան արարքին գաւիթը կը պա-
տահին հաշտեալ մասին եւ կ'ըստին
զիրենք նոյն գործին համար ծաղրել.
նոքա քանի մի անարգական խօսքերով
կը պատասխանեն թէ, «Օր մի եւս
իրենք ալ կամայ ախմայ պիտի տախ-
ուին հաշտուիլ»: Այս խօսքերէն
զրգռեալ կը յարձակին խարու վերայ
եւ կուռոյ ժամանակ կին մի աղղրէն
անկնատ կերպիւ դանակի հարուածով
կը վիրաւորի. իսկոյն ոստիկանութեան
միջամտութեամբ կը խաղաղին, որոյ մի-
քանին յարդ բանան են, նոյն օրը յե-
րեկոյ Յունաց Թաղը զօրքեր շօնելով
կը հսկէին:

Քաղաքիս Տաճիկներն ալ յուզ-
եալ են. Ժողովրդեան մեծ մասը եւ
կուքի բաժնուած միս զներկայ կրօ-
նապետը (Միւթթին) երկուստարդ լի-
նելուն համար պաշտօնէ դադրեցնել
կուզեն իսկ միւս մասը մնալը կը կո-
մին. թէ եւ հակառակ կուսակցու-
թեան կողմէն զրկուած տեղեկագրոյն
համեմատ հրաման եկած է դադարե-
ցնելու. սակայն դեռ կուտակու-
թիւնը անհամաձայն կը գտնուին: